

**Autorská kniha;
ilustrovaný slovník českých archaismů**

Denisa Novobilská

**Bakalářská práce
2020**

**Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací**

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Ateliér Grafický design

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Denisa Novobilská**
Osobní číslo: **K17077**
Studijní program: **B8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Multimédia a design – Grafický design**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Autorská kniha; ilustrovaný slovník českých archaismů**

Zásady pro vypracování

Rozsah teoretické práce minimálně 25 stran + obrazové přílohy (dokumentace praktické části). Práci odevzdat v elektronické podobě (dle předepsané celouniverzitní šablony viz Směrnice rektora č. 33/2019) ve formátu PDF na 1 ks CD (DVD) nosiče, dále odevzdat 2 kusy výtisků práce v pevné vazbě (v jedné z nich bude vlepeno CD) a 1 výtisk graficky zpracované bakalářské práce, která má volnější grafickou podobu.

1. Teoretická část: Autorská kniha jako originální umělecké dílo s důrazem na knižní ilustraci
2. Praktická část: Autorská kniha; ilustrovaný slovník českých archaismů

Rozsah bakalářské práce: viz Zásady pro vypracování
Rozsah příloh: viz Zásady pro vypracování
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/umělecké dílo

Seznam doporučené literatury:

Bělič, Jaromír, 1914-1977. Malý staročeský slovník. Jaromír Bělič, Adolf Kamiš, Karel Kučera. Vyd. 1. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1979. Učebnice pro vysoké školy. 706 s.
Hlavsa, Oldřich, 1909-1995. Typographia : písmo, ilustrace, kniha. 3. díl. Oldřich Hlavsa, Karel Wick ; [spolupr. K. Wick, J. Šetlík]. 1. vyd. Praha : Státní nakladatelství technické literatury, 1986. 511 s., ilustr., obr., front.
KOČIČKA, Pavel a Filip BLAŽEK. Praktická typografie. Praha: Computer Press, 2000. DTP & grafika. Profi. ISBN 80-7226-385-4
Deutscher, Guy. Through the Language Glass: Why the World Looks Different in Other Languages. Henry Holt and Company, 2010, ISBN 080508195X, 9780805081954

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. et Mgr. Jan Charvát, Ph.D.**
Ateliér Grafický design

Datum zadání bakalářské práce: **1. listopadu 2019**

Termín odevzdání bakalářské práce: **15. května 2020**

---

doc. Mgr. Irena Armutidisová
děkanka

doc. Mgr.A. Pavel Noga, ArtD.
vedoucí ateliéru

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ / DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské/diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že:

- jsem na bakalářské/diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně dne: .....6. 12. 2019.....

Jméno a příjmení studenta: .....Denisa Novobilská.....

.....
podpis studenta

ABSTRAKT CZ

Teoretická část uvádí a pojednává o historii českého slovníkářství, výrobě a vzniku českých slovníků. Popisuje jejich formu a zpracování. Následující kapitola, řeší historický vývoj češtiny. Další kapitoly jsou zaměřené na téma ilustrace a autorské knihy, které je spjaté s praktickou částí.

Praktická část pojednává o tvorbě česko-českého slovníku archaismů.

Klíčová slova CZ: autorská kniha, slovník, čeština, ilustrace, lidové umění

ABSTRAKT EN

The theoretical part presents and discusses the history of Czech lexicography, the production and origin of Czech dictionaries. Describes their form and processing. The following chapter is focused on the historical development of Czech language. The next chapters are focused on the topic of illustration and the author's book, which is connected with the practical part. The practical part deals with the creation of a Czech-Czech dictionary of archaisms.

Klíčová slova EN: author ,s book, dictionary, Czech language, illustration, folk art

Chtěla bych v první řadě mnohokrát poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce, panu Mgr. et Mgr. Janu Charvátovi, Ph.D., za jeho ochotu, zpětnou vazbu a čas. Hned po té, patří mé velké díky mámě, bez které bych nejspíš nedotáhla práci ke zdárnému závěru. Mé velké díky patří všem, jenž mi byli oporou, a ve zdvaví zvládali mé úmorné a dozajista nekonečné povídání o vznikající knize. Speciální poděkování pak patří Centru grafických papírů s.r.o., sídlící v Olomouci, za skvělou spolupráci, ochotu při výrobě knihy a překonání mých, již tak dost vysokých nároků.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická, nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1. HISTORIE ČESKÉHO SLOVNÍKÁŘSTVÍ	11
1.1 RANNÉ OBDOBÍ 13.–15. STOLETÍ	11
1.1.1 Forma a užívané písmo ve středověkých glosech	13
1.2 OBDOBÍ HUMANISMU – OD KONCE 15. STOLETÍ	15
1.2.1 Nové rozdělení písma s příchodem knihtisku	16
1.2.2 Klasifikace tiskového písma	18
1.3 LEXIKOLOGIE 17. STOLETÍ	18
1.3.1 Forma slovníku Orbis Pictus	19
1.4 NÁSTUP OBROZENECKÉHO SLOVNÍKÁŘSTVÍ	22
1.4.1 Forma jungamnova slovníku	23
1.5 TVORBA SLOVNÍKŮ VE 20. STOLETÍ	25
1.5.1 Forma příručního slovníku českého jazyka	26
2. ČESKÝ JAZYK A JEHO VÝVOJ	28
2.1 PRAČEŠTINA, STAROČEŠTINA	28
2.2 ARCHAISMY, HISTORISMY	29
3. ČESKO-ČESKÉ SLOVNÍKY 21. STOLETÍ	31
3.1 POČÁTKY 21. STOLETÍ	31
3.1.1 Forma zpracování valenčních slovníků	32
3.1.2 Forma zpracování NSČ 1 a NSČ 2	33
3.2 DIGITALIZACE	33
4. ILUSTRACE	35
4.1 KNIŽNÍ ILUSTRACE	35
4.2 DĚTSKÉ KNIHY JAKO PRIMÁRNÍ PROSTOR PRO ILUSTARCI ...	36
4.3 AUTORSKÁ ILUSTRACE	38
4.4 FESTIVAL LUSTR	39
5. AUTORSKÁ KNIHA	40
5.1 KNIHA JAKO UMĚLECKÉ DÍLO	40
5.2 SOUČASNÁ TVORBA	40
5.2.1 Kniha Slabikář do světa slov	41
5.2.2 Soutěž Nejkrásnější česká kniha roku – kategorie bibliofilie a autorské práce	42

II. PRAKTICKÁ ČÁST	43
6. MOTIVACE	44
6.1 PODNĚCUJÍCÍ NEOLOGISMY	44
6.2 CÍL	45
7. KONCEPT KNIHY.....	46
7.1 NEREALIZOVANÉ NÁVRHY – KONCEPT „LEPORELA“	46
7.2 NEREALIZOVANÉ NÁVRHY – KONCEPT ILUSTRACÍ A TEXTU.....	48
7.2.1 Koncept 01	48
7.2.2 Koncept 02	49
7.3 REALIZOVANÝ NÁVRH	50
7.3.1 Inspirace, zachycení skutečného	50
7.3.2 Realizace	52
7.3.3 Zachování reálné roviny	53
7.4 TYPOGRAFIE.....	54
7.5 FINÁLNÍ PODOBA KNIHY	55
ZÁVĚR.....	56
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	57
SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ.....	59
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	63

ÚVOD

Čeština. Už na základní škole mi neskutečným způsobem ležela v žaludku. Proměna každého slova díky skloňování, nekonečné výjimky v pravopisu a neskutečná škála různých slov se stejným významem. Však postupem času, se právě tyto znaky českého jazyka staly něčím, co mě okouzlo. Nevím, jestli v této proměně zahrála větší roli skutečnost, že matka pracovala jako korektorka, nebo že jsem kvůli dyslexii už nemusela docházet do hodin speciální pedagogiky, namísto hodin slohu.

Květnatost mého rodného jazyka mi připadala neskutečně krásná. Toto okouzlení se pak ještě znásobilo, když jsem se setkala s archaismy. Archaické formy slov, z mého pohledu, každodenní mluvu ozvláštňují. A právě tyto skutečnosti, mě nejspíše dovedly až k mému výběru tématu pro bakalářskou práci.

Je mnoho slov, které používáme dnes a denně, aniž bychom si uvědomili, zdali již mají archaickou formu nebo ne. A poté jsou tu archaismy, jež už většina lidí ani nezná. Díky vytrácení oněch slov, se vytváří prostor pro slova nová, v dnešní době většinou slova přejatá z angličtiny – neologismy.

Fakt, že se tolik krásných slov, tak rychle vytrácí, mě inspiroval. V mé hlavě se pak zrodila myšlenka, vytvořit slovník dnes již nepoužívaných slov. Nikoliv velkou vachrlatou knihou s nespočtem hesel a jejich významy, ale takovou upomínku na ryzí češtinu. Vytvořit knížku, která je inspirována Jungmannovou vášní pro češtinu, však pojatou v duchu dvacátého prvního století.

Cílem mého snažení, je tedy vytvořit několik autorsky pojednaných stran, spojených pevnou vazbou. Vnést do popředí slova, kterým by mnozí hádali zcela jiný význam. Alespoň částečně oživit výrazy, které již dnes nelze jen tak zaslechnout. A to celé propojit s ilustrativním vyobrazením. Vytvořit ilustrovaný česko-český slovník archaických výrazů, určený pro všechny se stejnou vášní pro češtinu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. HISTORIE ČESKÉHO SLOVNÍKÁŘSTVÍ

Dnešní podobě českého slovníkářství předcházelo vypracování nespočtu děl. Když se budeme snažit zmapovat cestu od počátků českých jednojazyčných slovníků až k dnešní podobě, narazíme na několik zlomových publikací. Tato díla, tak vytváří specifickou cestu a vývoj tohoto oboru v českých zemích.

1.1 Ranné období 13.–15. století

V případě zmapování samotného zrodu české lexikologie, se budeme muset posunout o více než polovinu tisíciletí nazpět. Vytvoření prvního zásadního díla, předcházelo vypracovávání odborných poznámek tzv. glos. Tyto odborné vpisky můžeme datovat již od 10. století. Vznikaly za účelem porozumění odborným slovům, psaným v cizojazyčných rukopisech. Zprvu se české glosy, respektive česko-staroslověnské, nacházely v hebrejských rukopisech. Tak tomu bylo až do 13. století, poté se tyto vpisky nacházejí i v rukopisech latinských.¹ Nepřeberné množství českých glos, zprvu ručně psaných, poté i tištěných, najdeme v *Mater verborum* z poloviny 13. století. V tomto latinském výkladovém slovníku, nalezneme i podvržené glosy Václava Hanky.

Tyto české poznámky vznikaly zprvu v obecných oblastech. Následně se glosy začaly specifikovat v různých oborech, jež se poté staly předcházející formou pozdějších terminologických slovníků.²

---

1 Radoslav Večerka (1), Zdeňka Hladká (2) (2017): SLOVNÍKY ČEŠTINY. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/SLOVNÍKY ČEŠTINY> (poslední přístup: 26. 6. 2020)

2 Naše řeč [online]. 88. 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 0027-8203.

Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7835>

Obr. 1 Latinský rukopis s vepsanými glosy (zdroj: www.digitale-sammlungen.de)

Vznikaly tzv. rostlináře, obsahující glosy z oblasti herbářů a tzv. mamotreky neboli středověké biblické slovníky. Tato díla výrazně ovlivnila formu psaní českých slovníků, a to zejména díky tomu, že u nich lze poprvé sledovat nejen slova psaná lokálně – v přirozené posloupnosti biblického textu, ale hlavně hesla seřazená abecedně za sebou.³ Díky dvoujazyčné podobě těchto sbírek, přesněji latinsko-české, jsou tato díla již zvaná jako vokabuláře, mezi které také patří sekvenciáře, hymnáře, poenitenciáře a další⁴. Jelikož však ještě postrádají vlastní sběratelskou či překladatelskou invenci, nelze je prozatím označovat jako slovníky.⁵

Jiného názvu se jim dostává až pozdějších dílech. Jsou nazývány jako alfabetaře, v nichž jsou vybraná hesla za sebou, řazena posloupně dle abecedy. Nebo pak sbírky zvané nomenklátory, kde nacházíme řazení slov dle jejich významu. Teprve od zrodu těchto sbírek, můžeme mluvit o vzniku prvních slovníků. Významným autorem v českých zemích, který ve svých dílech zřetelně prezentuje právě ony tendence, je kněz a lékař Bartoloměj z Chlumce řečený Klaret. Jeho latinsko-české slovníky, z období poloviny 14. století, lze pokládat jako dovršení první fáze české lexikologie.⁶ „Klaretovy slovníky se staly východiskem většiny naší lexikografické tvorby následující.“⁷

3 Naše řeč [online]. 88. 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7835>

4 Quizlet Inc. [online]. San Francisco, CA 94107 USA: Quizlet, 2020 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://quizlet.com/407284434/jazyk-30-typy-slovníku-vyvoje-tendence-ve-slovníku-vyznamni-autori-ceskych-slovníku-vyvoje-tendence-v-soucasne-slovní-zasobe-promeny-slovní-zasoby-v-souvislosti-s-prejimaním-slov-z-cizích-j-flash-cards/>

5 Vznik vokebulářů se datuje k 15. století. „...česky vykládaly latinsky psaný text sekvencí, zpívaných nebiblických textů, a sloužily k výuce latiny...“ (Kateřina Fintesová, Mikrostruktura substantivních hesel v Thesauru linguae Bohemicae Václava Jana Rosy, Bakalářská diplomová práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka 2016)

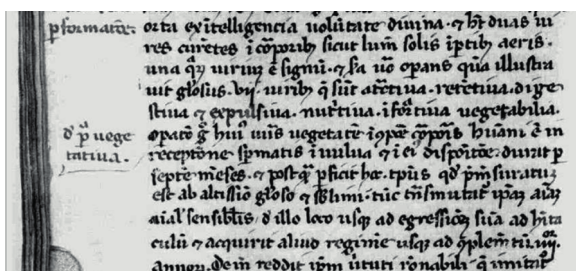
6 SVOBODOVÁ, Lenka. Mistr Bartoloměj z Chlumce řečený Klaret, polyhistor tvořící v době Karla IV. ILiteratura.cz [online]. 2004, 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 1214-309X. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/16279/mistr-klaret>

7 CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Brno: © Masarykova univerzita, 2012–2020 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SLOVN%C3%8DKY%20%C4%8CE%C5%A0TINY>

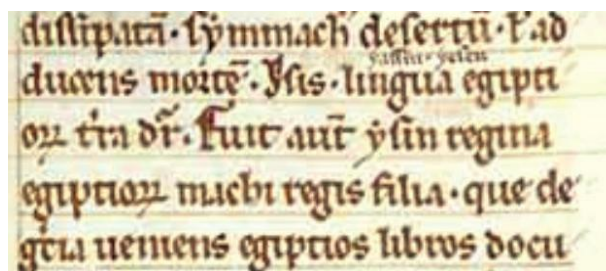
Na konci 15. století můžeme vidět nebyvalou změnu. V tomto období, již pouhá strohá forma psaní hesel, jejích překladů a významů pro praktické využití, končí. Začínají se naplňovat snahy a tendence o zachycení češtiny, v mnohem větší komplexnosti.⁸

1.1.1 Forma a užívané písmo ve středověkých glosech

Když se bavíme o vzniku prvních glos – historických památek, jako je kupříkladu již zmiňovaný slovník *Mater verborum*, pohybuje se v období raně středověké fáze českého slovníkářství. Na českém území tedy v období pračeské a staročeské etapy. Glosy, překlady slov jsou vepsány přímo do originálních rukopisů, buď to marginálně nebo meziřádkově. Většina písemných památek této doby, do nichž jsou vepsány glosy, jsou psány na pergamen. Tato forma tvorby rukopisů s využitím pergamenu, je charakteristický a typický pro svou dobu.

Obr. 2, Marginální glosy
(zdroj: www.digitale-sammlungen.de)

Obr. 3, Meziřádkové glosy
(zdroj: www.digitale-sammlungen.de)

V rané fázi vývoje české lexikologie se na našem území užívalo karolínské minuskuli. V době následující, během 13. století, dochází ke vzniku písma gotického. Příčiny příchodu nového písma, však nejsou zcela jednoznačné. Jedním z důvodů je ku příkladu změna psacího nástroje. Do této doby používaný rákosový calamus, nahradil ptačí brk a jeho specifické seříznutí, mohlo dát za vznik jinému tvaru písmene.⁹ Tato mnohem tvrdší a méně tolik elegantní forma písma se na našem území hojně využívá téměř ve veškerých textech až do 19. století. Písmu s typickými ostře lomenými prvky, předcházela elegantní forma tzv. rotunda. Písmová forma, která se vyznačuje svou okrouhlostí a jen naznačeným lomením. Následně se z gotického písma tvořily

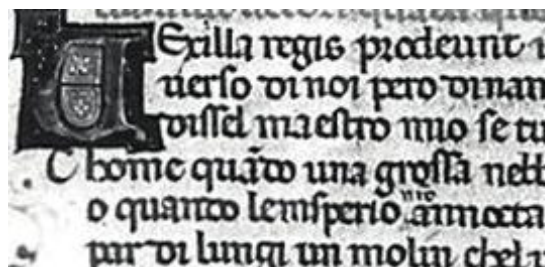
8 Naše řeč [online]. 88. 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7835>

9 Pavel Kosek, Alena Andrllová Fidlerová (2017): DĚJINY ČESKÉHO PÍSMĀ. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: https://www.czechency.org/slovník/DĚJINY_ČESKÉHO_PÍSMĀ (poslední přístup: 26. 6. 2020)

jeho další formy, jako byla například gotická či dekorativní gotická minuskula, textura, gotická či zběžná gotická kurziva, bastarda nebo švabach.¹⁰

A B C D E F G H I J K L M N
O P Q R S T U V W X Y Z
a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 - ? ! \$ ( )

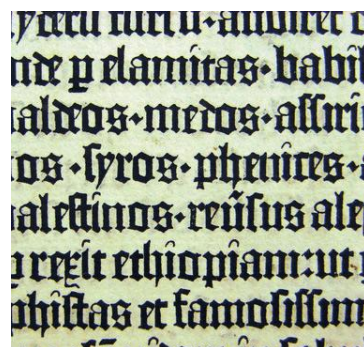
Obr. 4, Rotunda – font (zdroj: www.callifonts.com)

Obr. 5, Rotunda – ukázka písma
(zdroj: typographyandperception.weebly.com)

A B C D E F G H I J K L M N
O P Q R S T U V W X Y Z
a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 - ? ! \$ ( )

Obr. 6, Gotické písmo lomené – font
(zdroj: www.callifonts.com)

Obr. 7, Gotické písmo lomené – ukázka písma
(zdroj: www.callifonts.com)

Písmo se u nás rozvíjelo a formovalo a přizpůsobovalo. Např. v 15. století se konstituovala kaligrafická bastarda.¹¹

Obr. 8, Bastarda – font (zdroj: www.fromoldbooks.org)

1.2 Období humanismu – od konce 15. století

Jedná se o dobu, kdy slovníky dostávají nebývalé pozornosti. Nejen vynález knihtisku přispěl k rozvoji lexikologických děl. Dalším výrazným impulzem bylo „... konstituování novodobých národ(nost)ních společenstev, která se začala více zajímat o své jazyky.“¹² Hlavní změna nastává při novodobém myšlení nad národnostními jazyky, a tak i při výběru jazyka pro psaní slovníků. Myšlenka domácího jazyka, schopného konkurovat latině, se stává realitou. I když je latinský jazyk stále používán pro důstojnost své formy v očích tehdejší odborné společnosti, do popředí se v našich zemích dostává čeština, a to v co největší mnohotvárnosti. Slovníky humanistické už nejsou jen souborem výkladů, jak bylo možné sledovat u jejich knižních předchůdců.¹³

Díky zájmu o jazyk se stalo 15. století úrodnou půdou pro vznik prvních především etymologických slovníků. Pro vznik prací zaměřených na vývoj slov a jejich významové změny.¹⁴

11 PÁTKOVÁ, Hana. Česká středověká paleografie. České Budějovice: Vedita, 2008. ISBN 9788086829388

12 Naše řeč [online]. 88. 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7835>

13 Naše řeč [online]. 88. 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7835>

14 Naše řeč [online]. 88. 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7835>

Kromě českého prvního již vytištěného slovníku „... Jana Vodňanského, zvaného Aquensis, vydaný r. 1511 v Plzni...“¹⁵ vzniká v období humanismu na českém území i další stěžejní dílo – *Dictionarium linguae latinae* od Daniela Adama z Veleslavína, ze kterého čerpal i Josef Jungmann, při vytváření svého slovníku. Stěžejním prvkem Veleslavínovy tvorby se stal jeho kritický pohled na tehdejší Česká slovníkářská díla, díky němuž při psaní svých prací čerpal především z cizojazyčných předloh. Kromě jeho slovníků *Dictionarium linguae latinae* (1579), *Nomenclator tribus linguis* (1586), *Nomenclator quadrilinguis* (1598), vypracoval i *Sylva quadrilinguis* (1598). Veleslavínovo poslední lexikografické dílo je považováno jako nejvýznamnější abecední slovník tehdejší doby. I v pozdější době si slovník stále zachovával svou odbornou i aktuálně praktickou hodnotu, ve své podstatě až do národního obrození. Na základě udržení kvality, ze slovníku vzniklo mnoho upravených znovu-vydaných verzí. A právě toto dílo přidal, již zmíněný Josef Jungmann, k důležitým pramenům svého slovníku česko-německého.¹⁶

1.2.1 Nové rozdělení písma s příchodem knihtisku

Podstatná změna se objevila se samotným příchodem renesance a humanismu. Nová éra s sebou přináší i silný rozvoj vzdělanosti. Tento vývoj, nejen v myšlení, přinesl jednak humanistická písma vznikající už od 14. století, ale také knihtisk. Díky tomu lze vývoj písma od této doby dělit do dvou větví – rukopisné a tištěné, humanistické a novogotické.¹⁷

Vývoj rukopisného humanistického písma vycházel ze zájmu o díla antických autorů a chtíce nového nestředověkého myšlení. Polovina 15. století dává za vznik polokurzivě, také následně vzniklé humanistické kurzivě.¹⁸ Rukopisné písmo novogotické plynule navazovalo na středověkou historickou tradici. Jeho formy plynule vznikaly různě dle národnostních oblastí, například rozličným stupněm lámání písmen. Obě varianty rukopisných forem samozřejmě existovaly souběžně. Od 16. století pak dochází k utříbení specifického použití pro každé z písem.

---

15 Naše řeč [online]. 88. 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7835>

16 Radoslav Večerka (1), Zdeňka Hladká (2) (2017): SLOVNÍKY ČEŠTINY. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/SLOVNÍKY ČEŠTINY> (poslední přístup: 3. 7. 2020)

17 Pavel Kosek, Alena Andrllová Fidlerová (2017): DĚJINY ČESKÉHO PÍSMÁ. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/DĚJINY ČESKÉHO PÍSMÁ> (poslední přístup: 26. 6. 2020)

18 PÁTKOVÁ, Hana. Paleografické poznámky k českým biblickým rukopisům 15. století. Historie - Otázky - Problémy (Historie, problémy, problémy) [online]. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Česká republika, 2013, 2013, 5(2), 39–44 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: bwmeta1.element.desklight-3c1cb4ed-4722-464a-a9c4-e0e659e43e98

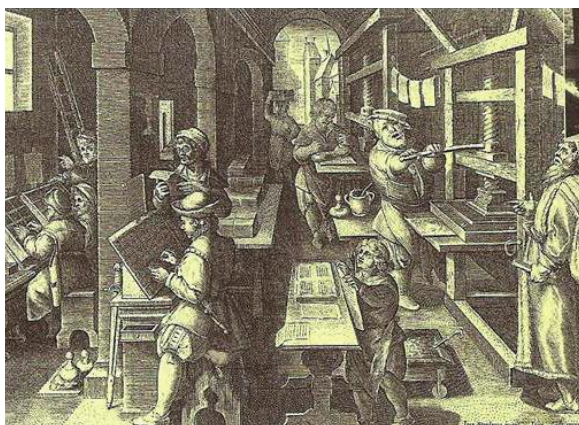
Zatím co rukopisná varianta humanistického písma byla využívána pro latinské texty, novogotická pro národní jazyk.¹⁹

ABCDEFGHIJKLM
NOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
0123456789-?!\\$()

Obr. 9, Humanistické písmo – font (zdroj: www.callifonts.com)

„Výskyt kurzív jakožto hlavního písma rukopisu jde ruku v ruce s tzv. užitkovým kodexem, tj. papírovým rukopisem zpravidla malého („kapesního“) formátu opatřeného nenáročnou, prostou, měkkou, pergamenovou vazbou. Citelný nárůst výskytu těchto rukopisů pozorujeme v našem prostředí na začátku druhé poloviny 14. století, pochopitelně v souvislosti se vznikem Karlova vysokoškolského učení v Praze.“²⁰

Století 15. zásadně ovlivnil vynález knihtisku v letech 1447/1448 spojený s Johannem Gutenbergem. Princip založený na tisku z výšky, mnohonásobně urychlil rozmnožování textu, obrazu a rozšíření publikací napříč různými státy Evropy.

Obr. 10, Tiskařský lis a práce v tiskařské dílně (zdroj: www.simonak.eu)

19 Pavel Kosek, Alena Andrllová Fidlerová (2017): DĚJINY ČESKÉHO PÍSMO. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: https://www.czechency.org/slovník/DĚJINY_ČESKÉHO_PÍSMO (poslední přístup: 26. 6. 2020)

20 HAVEL, Dalibor a Helena KRMÍČKOVÁ. Paleografická čítanka. Brno: Masarykova Univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7082-0.

1.2.2 Klasifikace tiskového písma

I písmo tiskové lze rozdělit na základě jistých kritérií. Prvním kritériem je dle paleografické klasifikace – z historického hlediska. Druhým lze písmo rozdělit díky sklonu písmové osy, třetím dle typografických pravidel – písmo textové / chlebové / dílové, písmo vyznačovací a písmo akcidenčních tiskovin. Čtvrtým kritériem podle doby vzniku a pátým dle samotné kresby písma. V tiscích se můžeme setkat s antikvou, bastardou, frakturou či gotikoantikvou a jinými.²¹

1.3 Lexikologie 17. století

Století 17. bývá často označováno za dobu, kdy dochází k nahrazení renesance za baroko v Evropě. V druhé polovině již zmiňovaného století, přichází barokní sloh i do českých zemí. Tuto dobu lze také označit jako období pobělohorské, jež se datuje mezi bitvu na Bílé hoře a začátkem osvícenství v českých zemích. Česká literatura se rozdělila do několika větví – oficiální, ineditní neboli zakázanou a exilovou.

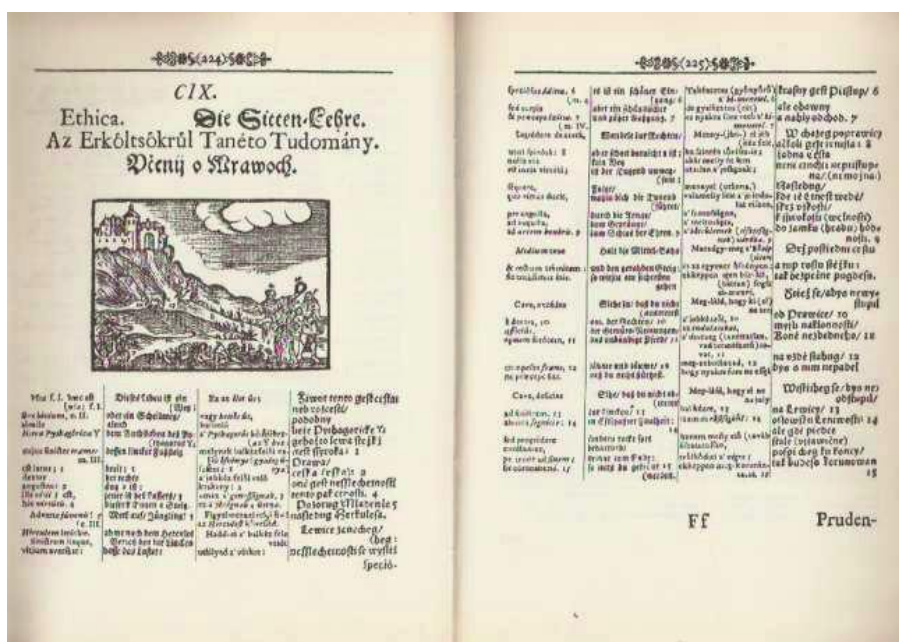
Mezi exilové autory patřil i Jan Amos Komenský, který přispěl českému slovníkářství několika stěžejními díly. Jeho největším lexikografickým počinem měl být latinsko-český a česko-latinský slovník *Thesaurus linguae Bohemicae*. „...měl obsahovat úplné zpracování české slovní zásoby v synchronním a diachronním pohledu, propojit lexikální a gramatické informace a mj. zahrnovat soubor frazeologie. Tento se však nerealizoval. Většina materiálu, který Komenský shromažďoval přes 20 let, shořela v r. 1656 při požáru polského Lešna,²² Z již realizovaných děl, stojí nejen za zmínku, významný a v několika ohledech přínosný, mnohojazyčný slovník *Orpis Sensualium Pictus*.

Této práci však předcházely díla jako jsou *Janua linguarum reseta*, v českém překladu pak *Dveře jazyků otevřené*, s okolo 7 300 slovy, sestavených dle věcného principu do sta lekcí. Náročnost díla dala pak za vznik jednodušší učebnici – *Januae linguarum reserate Vestibulum*, česky pak *Předsín otevřených dveří*. Zkrácením a zjednodušením textu obou těchto děl vzniklo ono Komenského dílo *Orbis Pictus*.²³

21 Pavel Kosek, Alena Andrlová Fidlerová (2017): DĚJINY ČESKÉHO PÍSMO. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: https://www.czechency.org/slovník/DĚJINY_ČESKÉHO_PÍSMO (poslední přístup: 26. 6. 2020)

22 Naše řeč [online]. 88. 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7835>

23 Komenský, Jan Amos, 1592-1670. *Orbis sensualium pictus*: výbor v jazyce latinském/ českém/ německém/ anglickém/ ruském. Jan Amos Komenský. 2. upravené a rozšířené vyd., V nakl. Machart vyd. 1. [Beroun?] : Machart, 2012. 223 s.

Obr. 11, Orbis Pictus (zdroj: www.antikopava.cz)

V období vypracování tohoto díla, byla latina považována za jazyk vzdělanosti. Odlišnost této práce pramení i z faktu, že vzdělanost významného učence jako byl J. A. Komenský, zde byla potlačena na takovou úroveň, aby obsahu porozuměly děti, kterýmž byla kniha určena.

1.3.1 Forma slovníku Orbis Pictus

Dílo autor vytvořil záměrně jako „... svět věcí a jevů smysly chápaných nebo smysly vnímatelných.“²⁴ Toto dílo dotváří přehledná forma zpracování obsahu, kdy je text rozdělen do kapitol. Každá kapitola je značená číslem. V prvním vydání ještě nalézáme římské číslice, kterými se běžně od středověku stejným způsobem kapitoly označovaly.²⁵ U čísla kapitoly se dále nachází název kapitoly, příslušný latinský text a jeho překlady. Důležitou částí je pak dřevoryt, obrázek k probíranému tématu. V ilustraci jsou zasazeny číselné odkazy k textu, kde je předmět či jev popsán.²⁶

24 Komenský, Jan Amos, 1592-1670. Orbis sensualium pictus: výbor v jazyce latinském/ českém/ německém/ anglickém/ ruském. Jan Amos Komenský. 2. upravené a rozšířené vyd., V nakl. Machart vyd. 1. [Beroun?]: Machart, 2012. 223 s.

25 KOČIČKA, Pavel a Filip BLAŽEK. Praktická typografie. Praha: Computer Press, 2000. DTP & grafika. Profí. ISBN 80-7226-385-4.

26 Komenský, Jan Amos, 1592-1670. Orbis sensualium pictus: výbor v jazyce latinském/ českém/ německém/ anglickém/ ruském. Jan Amos Komenský. 2. upravené a rozšířené vyd., V nakl. Machart vyd. 1. [Beroun?]: Machart, 2012. 223 s.

První norimberské vydání (1658) bylo pouze latinsko-německé. Pozdější vydání pak neslo až pětijazyčné mutace. Český překlad mělo až vydání z roku 1685 tištěno v Levoči, kde mimo češtiny byly překlady latinské, německé a maďarské.²⁷

Ač literatura uvádí, že není zcela jasné, kdo zhotovil český překlad, většina novodobé literatura se shoduje na jménu Daniel Sinapius – Horčička st. Jedná se o faráře, pedagoga, spisovatele a vydavatele, rodáka ze Sučian v Turci. Revizi českého textu pak provedl v druhém levočském vydání (1728) Juraj Bahil.²⁸

Dřevoryty, ilustrace levočského *Orbis Pictus* vyhotovil Jonáš Bubenka z předlohy norimberského vydání. Tento fakt také potvrzuje podpis a vepsaný rok 1679 na obrázku 78. kapitoly. Zvláštností ilustrací v levočském vydání je jejich zrcadlové obrácení, které je možné pozorovat na všech kromě tří dřevorytů. J. Bubenka vyvažoval vzdálenosti zobrazených předmětů hrubostí své kresby, o kterých H. Jarník poznamenává: „Jeho rytiny vskutku častěji názornosti předčí nad své sic jemnější předlohy.“²⁹

---

27 Příležitostná poštovní známka – katalogové číslo 551. Ministerstvo průmyslu a obchodu [online]. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu, 2005–2020, 26. 8. 2008 [cit. 2020-06-26].

Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/e-komunikace-a-posta/postovni-sluzby/emise-znamek/znamky-vydavane-v-roce-2008/dilo-j-a-komenskeho---orbis-pictus---350-let-od-vydani--49042/>

28 Prof. Dr. ANDREJ ČUMA. Jana Amosa Komenského *Orbis pictus* stále aktuální. Časopis *Pedagogika*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 1991, XLI(5–6), 603–609. ISSN 2336-2189

29 Prof. dr. ANDREJ ČUMA. Jana Amosa Komenského *Orbis pictus* stále aktuální. Časopis *Pedagogika*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 1991, XLI(5–6), 603–609. ISSN 2336-2189

Obr. 12, Orbis Pictus – Normiberské vydání
(zdroj: www.digitalniknihovna.cz)

Obr. 13, Orbis Pictus – Levočské vydání
(zdroj: www.books.google.cz)

1.4 Nástup obrozeneckého slovníkářství

Stejně tak jako 18. století dalo příznivé podmínky pro tvoření významných děl v carském Rusku³⁰, tak obrozenecké období dalo největší prostor pro rozvoj lexikologie v českých zemích. Přirozeně toto období rozdělujeme na dvě části – období osvícenství a klasicismu a následně období preromantismu, tzv. ofenzivní období. Avšak onu dobu lze rozdělit o něco podrobněji. Na základě idejí ohledně kultury a literatury přejatých z ciziny, periodizace osvěty a literatury. Nebo rozdělení dle generací, lze Národní Obrození rozdělit na fáze čtyři. Dobu lze členit na Osvícenství, Klasicismus, Starší romantiku, Pozdní romantiku.³¹

S nebyvalým zájmem o češtinu a touhou oprostít český národ od stálého poněmčování, přichází i nástup obrozeneckého slovníkářství. Dychtivost českých vzdělců po co největší slovní zásobě a zájem o ni, sebou přinesla tvorbu řady slovníkových děl. Tyto práce se sebou na neštěstí nenesou jen kvalitní výsledky, ale díky tak velkému zájmu i nevhodné neologizování. Obnova českého bohatství se tak potýká i s nadbytečným historizováním nebo slavizováním češtiny. Za zmínku stojí práce pražského tiskaře Kašpara Zachariáše Vusína nebo dílo Františka Jana Tomsy, jejichž slovníky řadíme ke kvalitním počínům.³² V opačném případě můžeme najít slovníky, které jsou nadmíru poznamenány neologizujícími tendencemi. Patří k nim tvorba Jana Františka Josefa Ryvola či Karla Ignáce Tháma. Rozhodující postoj k neologismům nesla tvorba Josefa Dobrovského, jež ve svém slovníku *Deutsch-böhmisches Wörterbuch* jako první uplatňoval zásadu zachycení jen doložitelných slov.³³

Teprve však druhá generace národního obrození dokáže naplnit veškeré lexikologické ambice. Hlavním dílem se stává slovníkářské dílo Josefa Jungmanna. Právě Josef Jungmann v čele Národního Obrození, se spolu s dalšími snažili definovat cestu k realizaci národního kulturně vzdělávacího plánu. „Jeho realizace předpokládala rozvinutí českého jazyka v plném stylovém rozrůznění, tzn. v prvé řadě rozšíření a stabilizaci slovní zásoby.“³⁴ Tyto ideje daly za vznik

---

30 DEUTSCHER, GUY. *Through the Language Glass*. New York: METROPOL I TAN B OO K S, 2010. ISBN 978-0-8050-8195-4., strana 264

31 NOVÁK, Arne. *Stručné dějiny literatury české: Zkrácené znění 4. vydání Přehledných dějin literatury české*. R. Promberger. Olomouc, 1947., strana 120–127

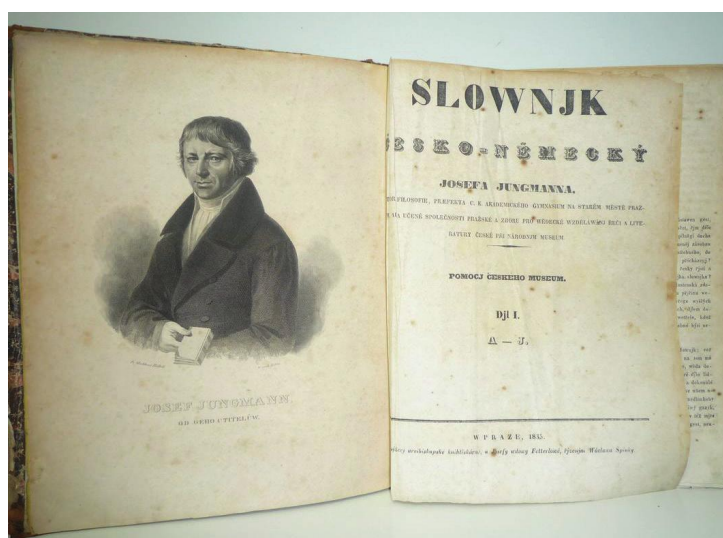
32 Naše řeč [online]. 88. 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7835>

33 Naše řeč [online]. 88. 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7835>

34 Naše řeč [online]. 88. 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7835>

slovníku, jenž na následujících necelých 100 let plnil funkci uznávaného jazykového díla. Dosáhlo nebývalých kvalit jako slovníky vznikající v cizích zemích, s úctou dokázalo reprezentovat národní jazyk a bezesporu se stal pomocnou berličkou pro potřeby užívání češtiny.³⁵

Ač se ještě jedná o slovník překladový, Jungmannova práce se stala jistým předstupněm tvorby novodobých jednojazyčných výkladových slovníků. Nachází se zde již charakteristická práce se slovy, jejich kontextovém využití a významu. Metodicky Jungmannovo dílo překonala až díla vznikající o dost později, ve 20. století.³⁶

Obr. 13, Jungmannův slovník česko-německý (zdroj: www.aukro.cz)

1.4.1 Forma jungmannova slovníku

Koncepce Jungmannova pětidílného *Slovníku česko-německého*, však nebyla sestavena dle tehdejších zafixovaných forem pro vědecký slovník. Tato forma slovníku sestavného podle kořenů na základě etymologických principů, byla dříve oblíbenou např. Josefem Dobrovským a Antonínem Jaroslavem Puchmajerem. Jungmann ale upřednostnil abecední řazení slov, čímž bezesporu usnadnil cestu užívání slovníku uživatelům češtiny.³⁷

35 Radoslav Večerka (1), Zdeňka Hladká (2) (2017): SLOVNÍKY ČEŠTINY. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: https://www.czechency.org/slovník/SLOVNÍKY_ČEŠTINY (poslední přístup: 26. 6. 2020)

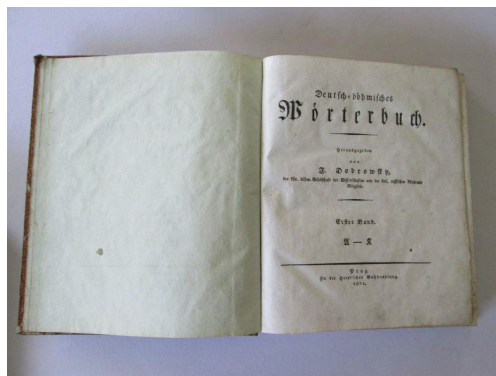
36 Naše řeč [online]. 88. 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 0027-8203.

Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7835>

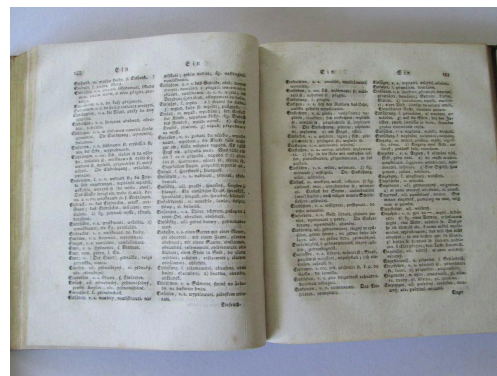
37 Naše řeč [online]. 88. 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 0027-8203.

Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7835>

Rozsáhlost slovníku potvrzuje i fakt, že se jedná o 4 694 stránkovou publikaci vydanou v letech 1834–39, kde titulní strana uvádí nesprávné datum 1835. Na jeho širokém obsahu se podílelo několik dalších osob, přičemž jako největšího přispěvatele můžeme uvést Antonína Marka. Dílo je také postavené na předešlých již vydaných slovníkových sbírkách jako je např. práce od Josefa Dobrovského.³⁸

Obr. 14, Dvoudílný německo-český slovník Josefa Dobrovského (zdroj: www.aukro.cz)

Obr. 15, Dvoudílný německo-český slovník Josefa Dobrovského 02 (zdroj: www.aukro.cz)

„Jungmannovým cílem bylo shrnout veškerou známou slovní zásobu, tj. slova jazyka starého i nového, mluveného i psaného, slova neutrální i rozličně příznaková, apelativa i vlastní jména.“³⁹ V oblastech, kde lexikum obsahovalo nedostatek, se nebál obsah obohatit různými formami. Kromě termínů i z lokálního nářečí, se Jungmann nebál využít již několikrát zmíněné obrozenencké neologismy. Kládl však důraz na to, aby byla slova vytvořena na základě pravidel české slovo tvorby. Kvůli ještě většímu rozšíření slovní zásoby využil cizojazyčných kalků, přednostně z jazyků slovanských – polštiny, ruštiny. Na druhé straně byl zásadně proti použití přejatých slov s řecko-latinskými základy.⁴⁰

Josef Jungmann vytvořil všestranný slovník, který přispěl „k výchově aktivního uživatele mateřského jazyka“.⁴¹

38 Naše řeč [online]. 88. 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7835>

39 Naše řeč [online]. 88. 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7835>

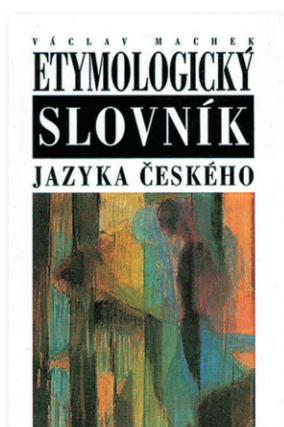
40 Naše řeč [online]. 88. 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7835>

41 J. Kraus, Jungmannův slovník stále živý, NŘ 76, 1993, strana 90

1.5 Tvorba slovníků ve 20. století

Rozmach českého slovníkářství zaznamenáváme ve 20. století jak po kvantitativní straně, tak i po straně kvalitativní. Do této doby jednotné formy slovníků, se nyní rozčleňují, specifikují a konkretizují. Vznikají knihy s obsahem věnujícím se konkrétním oborům, specializacím, vznikají slovníky jednojazyčné výkladové. „Osamostatnila se tvorba slovníků diachronních (historických a též etymologických), slovníků zpracovávajících slovní zásobu teritoriálně nebo sociálně příznakovou (nářečních a slangových), slovníků vymezených lingvistickou subdisciplínou (frazologických, onomastických, terminologických), slovníků charakterizovaných nealfabetickým způsobem řazení materiálu a speciálními funkcemi (retrográdních, frekvenčních, věcných/tezaurových, případně synonymických) aj.“⁴²

Obr. 16, *Etymologický slovník*
(zdroj: www.knihcentrum.cz)

Obr. 17, *Slangový slovník*
(zdroj: www.databazeknih.cz)

Obr. 19, *Frezeologický slovník*
(zdroj: www.paseka.sk)

Zrod jednojazyčné výkladové lexikologie, již už oproštěné o množství specifických úloh je následek vzniku specializovaných slovníků, které tyto povinnosti převzaly. Moderní výkladové slovníky se konečně mohly ku příkladu vzdát funkce reflexe historických termínů nebo omezit přílišně odborné názvosloví. Díky tomu se mohly věnovat „zachycení živého jazyka“.⁴³

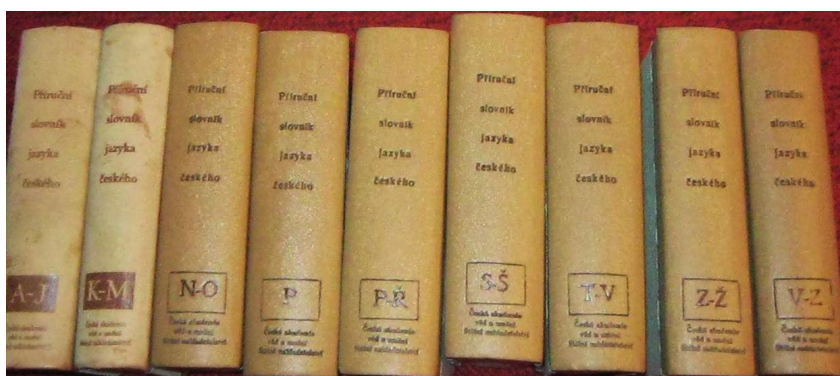
42 Naše řeč [online]. 88. 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7835>

43 Naše řeč [online]. 88. 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7835>

První český výkladový slovník, který byl zároveň i prvním takovým slovníkem ve slovanských zemích, byl *Příruční slovník českého jazyka*. Slovník byl vydáván v letech 1935–1957. Jedná se o slovník s vědeckou popisnou formou věnující se ustálení spisovné slovní zásoby. Příruční slovník českého jazyka, jako jedno z nejvýznamnějších lexikografických děl, vzniká v době, kdy je čeština jako jazyk již ustálená. Naskýtá se zde prostor pro věnování se ustáleným spisovným termínům. Tvůrci se tedy nemuseli již zabývat myšlenou dalšího vývoje jazyka, jako tomu bylo v případě Jungmannova *Slovníku česko-německého*.⁴⁴

1.5.1 Forma příručního slovníku českého jazyka

PSČJ je jedním z nejrozsáhlejších českých výkladových slovníků, čítající přibližně 250 000 hesel, rozdělených do devíti svazků. Dílo obsahuje také dodatky, které však nikdy nevyšly.⁴⁵

Obr. 20, *Příruční slovník jazyka českého* (zdroj: www.antikvariatopecta.cz)

Velkou změnou při tvorbě tohoto moderního slovníku se stává fakt, že obsahově již nevycházel ze svých dosavadních předchůdců. Jeho zpracování je po metodické a rozsahové stránce zcela jedinečné. „Důslednou pramennou verifikací uváděných dokladů prohloubil směřování českého výkladového slovníkářství k materiálové objektivitě a věrohodnosti (požadované už Dobrovským).“⁴⁶

44 Zdeňka Hladká, Renata Novotná (2017): VÝKLADOVÝ SLOVNÍK. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*.

URL: https://www.czechency.org/slovník/VÝKLADOVÝ_SLOVNÍK (poslední přístup: 26. 6. 2020)

45 Naše řeč [online]. 88. 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 0027-8203.

Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7835>

46 Naše řeč [online]. 88. 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 0027-8203.

Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7835>

„Slovník přinášel oproti svým předchůdcům dokonalejší lexikografický popis slovní zásoby; zachycoval polysémii hesla, obsahoval propracovanější definici významu, další podstatnou částí hesla byly doklady uváděné formou citátů (proto bývá někdy *PSJČ* nazýván slovníkem citátovým). Snaha o ujasnění hranic mezi spisovností a nespisovností přispěla také k tomu, že přinesl i první významný pokus o stylistické hodnocení lexikálních jednotek.“⁴⁷ Celkové zpracování slovníku i s jeho dodatky se následně přeneslo i do digitální podoby.

---

47 Příruční slovník jazyka českého (1935–1957). Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [online]. Letenská 123/4 118 51, Praha 1, Česká republika [cit. 2020-06-26].
Dostupné z: http://www.ujc.cas.cz/elektronicke-slovniky-a-zdroje/Prirucni_slovik_jazyka_ceskeho.html

2. ČESKÝ JAZYK A JEHO VÝVOJ

K poznání vývoje českého jazyka, je v první řadě důležité si uvědomit, že vývoj se nikdy netýká jen jedné věci. Je více než patrné, že jazyk prošel mnohými změnami, než se dostal do dnešní podoby. Nepochybný je i fakt, že se zcela jistě nejedná o finální podobu. Jazyk se nadále mění, v závislosti na tom, jakým vývojem a změnami prochází společnost sama, jaké využívá dorozumivací prostředky a jakou formou jazyk používá.

Pro utvoření celkové představy o vývoji českého jazyka, je třeba sledovat jeho formu. Nikoliv však formu jen ve starých dobách, ale je potřeba vrátit se až na samotný začátek jeho existence. Jelikož písemné záznamy, kdy je vývoj jazyka patrný už při „povrchovém ohledání“, pochází až z druhé poloviny 13. století, jsme nuceni využít jiné podklady, pro nalezení prvopočátku jeho vývoje. „Pro údobí starší jsme odkázáni na texty nesouvislé: bohemismy (české hláskové, morfologické nebo lexikální prvky ve staroslověnském či církevněslovanském textu), bohemika (obvykle česká vlastní osobní a místní jména, zřídka i nepřeložitelná apelativa, jež jsou součástí jinojazyčného, nejčastěji latinského textu), glosy (pokusy o překlad jednotlivých slov či úryvků cizojazyčného textu) a přípisky (krátké české záznamy či poznámky, jež nesouvisí bezprostředně s žádným cizojazyčným textem). I tyto nesouvislé památky nám dovolují poznat hláskosloví, popřípadě zčásti i oblast tvoření slov; v menší míře nám skýtají informace o morfologii a v nepatrné míře o syntaxi.“⁴⁸

2.1 Pračeština, staročeština

Ani tyto písemné památky nám však nedokážou odhalit vývoj češtiny na samotném začátku. Musíme se totiž přemístit v čase až tam, kde se nachází pračeština, kde je jazyk odlišen od zbylých slovanských jazyků, a to i přestože z onoho období žádné záznamy nejsou. Vývoj jazyka od 10. století provádíme pomocí rekonstrukce – srovnáváním faktů z nejstarších etap příbuzných jazyků, např. polštiny aj.⁴⁹

48 Lamprecht, Arnošt, 1919-1985. Historická mluvnice češtiny. Arnošt Lamprecht, Dušan Šlosar, Dušan Šlosar. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. Učebnice pro vysoké školy. 423 s., mp., tb.

49 Lamprecht, Arnošt, 1919-1985. Historický vývoj češtiny. Arnošt Lamprecht, Dušan Šlosar, Dušan Šlosar; [sest. J. Bauer, A. Lamprecht, D. Šlosar]. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. Vysokoškolské učebnice a příručky. 309 s.

Rozpad praslovanštiny úzce spojen s velkou teritoriální expanzí Slovanů, dal za vznik různým slovanským jazykům, jako je i čeština s polštinou. Jejich společný původ má tedy logicky velký podíl na obdobnosti slov v obou jazycích, a to nejen tehdy, ale i dnes. „Jde-li o slovní zásobu, existuje v češtině dodnes asi 2000 praslovanských slov, v polštině pak cca 1700, přičemž řada těchto jednotek má dokonce starší indoevropský původ.“⁵⁰ Rozdělení slov je napříč slovními druhy, přičemž valná většina termínů zapadá mezi výrazy běžně používanými každodenní mluvou.⁵¹

Další možností porozumění vývoje českého jazyka je srovnání nynějších i dřívějších stavů územních dialektů. Jazyk přirozeně prodělává změny, které se však nešíří celým územím naráz, však od centra změn postupně dál, do některých oblastí národa se nemusí dostat vůbec. Diferenciace mluvené češtiny je tedy zcela přirozená. Na jazyce je tak zcela patrné, že oblasti kolem Prahy nebo středních Čech, nemají zachované starší podoby a tvary slov, jak je tomu na okraji území. „... podoby *múka*, *strýc* na východní Moravě jsou svědectvím toho, že české změny *ú > ou* a *ý > ej* sem nezasáhly, a zachovávají archaický stav z doby před provedením těchto změn v centrálních oblastech.“⁵²

2.2 Archaismy, historismy

Stejně tak jako u vývoje českého jazyka, musíme při pohledu na změny v slovní zásobě pohlížet i na doprovázené změny v hospodářské a politické sféře nebo i v kulturních oblastech, se kterými se člověk setkává napříč časovým obdobím. Tak jak se věci hmotné i nehmotné vytvářejí, vytvářejí se pro ně názvy, pojmy, výrazy. Tyto termíny se pak buď to aktivně používají v mluveném i psaném projevu, jsou chápány všemi uživateli jazyka – tvoří skupinu aktivních (centrálních) slov.⁵³

Druhou skupinu lexika tvoří pasivní (periferní) vrstva slov. Termínům zde uživatelé sic rozumí, ale už je aktivně nevyužívají. Tuto část slovní zásoby vyplňují jednak slova zastaralá – archaismy a historismy. Na druhé straně pak slova nově vytvořená, ještě nerozšířená – neologismy.

---

50 Blisko i daleko. Blízko i daleko. (Blízko a daleko). Střih Pavel Noga. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2016. ISBN 978-80-210-8570-1., strana 19

51 Blisko i daleko. Blízko i daleko. (Blízko a daleko). Střih Pavel Noga. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2016. ISBN 978-80-210-8570-1.

52 Lamprecht, Arnošt, 1919-1985. Historická mluvnice češtiny. Arnošt Lamprecht, Dušan Šlosar, Dušan Šlosar. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. Učebnice pro vysoké školy. 423 s., mp., tb.

53 NOVÁK, Mgr. Vladimír. Historismy v českém jazyce: Na podkladě analýzy literárních děl Zikmunda Wintra. Praha, 2006. Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka. (Hauser, 1980, s. 41, Historismy v českém jazyce)

Pod pojmem archaismus, jsou označovány slova zastaralým způsobem, např. *čiepek* > *podpa-tek*. Jedná se o termíny, jejichž synonymní zastoupení můžeme naléznout i v současném spisovném jazyce. Nejedná se však jen o substantiva. Zastoupení archaických výrazů můžeme nalézt i mezi dalšími slovními druhy, např. spojkami (ačkolivěk, anobrž) nebo citoslovci (mdle, namoutě).⁵⁴

„Podle jazykové struktury můžeme archaismy rozdělit na: 1. lexikální, 2. hláskové, 3. slovotvorné, 4. sémantické.“⁵⁵

Na rozdíl od archaismů, historismy jsou spjaté, v dnešní době, již s neexistujícími reáliemi, jevy. Většinu těchto lexik tvoří substantiva, se kterými se uživatel nejčastěji střetává v odborné literatuře, muzeích či kulturních odvětvích spjatých s historickým žánrem a tematikou.

---

54 NOVÁK, Mgr. Vladimír. Historismy v českém jazyce: Na podkladě analýzy literárních děl Zikmunda Wintra. Praha, 2006. Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka. (Hauser, 1980, s. 41, Historismy v českém jazyce)

55 NOVÁK, Mgr. Vladimír. Historismy v českém jazyce: Na podkladě analýzy literárních děl Zikmunda Wintra. Praha, 2006. Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka. (Hauser, 1980, s. 41, Historismy v českém jazyce)

3. ČESKO-ČESKÉ SLOVNÍKY 21. STOLETÍ

V období před tím, tj. století 20., se dostalo rozmachu hned několika druhů slovníků, které dále formovaly cestu české lexikografie až k dnešku. Už začátkem století, se vytváří nové odvětví tzv. diachronní lexikografie, kde už dílo Jana Gebauera, *Slovník staročeský, z roku 1903–1904*, představuje kvalitní počín v daném oboru. Následující pokračování *Slovník staročeský* (1968) nebo *Malý staročeský slovník* (1979) od J. Běliče, A. Kamiše a K. Kučery, které již představují dokončená díla.⁵⁶

Další druh slovníků, který stojí za zmínku, tvoří slovníky specializované. Svůj obsah vytváří se zaměřením na vymezenou část slovní zásoby, kdy je spisovná část lexikonu spíš upozaděna. Nářeční lexikografie se utvářela po celou dobu 20. století, kdy počínaje *Dialektickým slovníkem moravským* (1906) se tvorba nářečních slovníků vyvíjela až k dílu zaměřené na jednotlivé slangy – *Několik slangových slovníků* (1993) od J. Suka.⁵⁷

Speciálním částem slovní zásoby se, v průběhu 20. století, věnovala hned několik dalších odvětví, např. slovníky terminologické, onomastické nebo slovníky frazeologické zabývající se idiomy. „Zachycují tu část lexikonu, kterou výkladové slovníky češtiny reflektovaly jen okrajově, protože nebyla předmětem jejich popisu.“⁵⁸

3.1 Počátky 21. století

Ke skupině českých speciálních slovníků tradičních, ke kterým patří slovníky nářeční, etymologické, slangové a jiné, se od 90. let 20. století přidávají i slovníky nové. Tato lexikografická díla jsou zcela novým typem slovníků, buď to zaměřena na gramatické jevy. „... jmenovitě na valenční schopnost slov a na jejich gramatickou spojitelnost (vazebnost)...“⁵⁹ Nebo na straně druhé, se věnují nové slovní zásobě, neologismům v současné spisovné češtině.

---

56 Zdeňka Hladká – Olga Martincová: Tradice a současnost české lexikografie, In: Маргарита Чернышева (ed.), Теория и история славянской лексикографии. Научные материалы к XIV съезду славистов.2008, s. 261–286

57 KONEČNÁ, Hana. Jaroslav Suk — Několik slangových slovníků. Naše řeč [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 1996, 79.(3), s. 147-150 [cit. 2020-06-26]. ISSN 2571-0893. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7318>

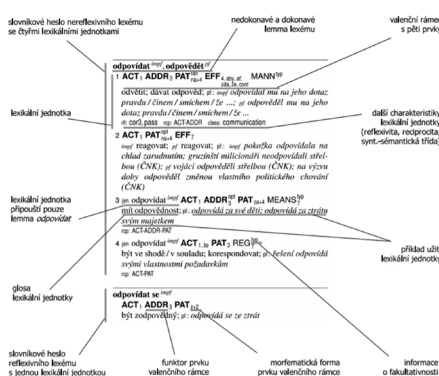
58 Zdeňka Hladká – Olga Martincová: Tradice a současnost české lexikografie, In: Маргарита Чернышева (ed.), Теория и история славянской лексикографии. Научные материалы к XIV съезду славистов.2008, s. 261–286

59 Zdeňka Hladká – Olga Martincová: Tradice a současnost české lexikografie, In: Маргарита Чернышева (ed.), Теория и история славянской лексикографии. Научные материалы к XIV съезду славистов.2008

Gramatické slovníky, nebo-li také slovníky gramatické syntaktické, založené a opírající se o valenci – schopnost vázat na sebe významově těsné výrazy. Toto mladé odvětví slovníků sebou již přináší i kvalitní moderní počiny. „*Slovesa pro praxi* s upřesňujícím podtitulem *Valenční slovník nejčastějších českých sloves* (1997) zpracovaná autorským týmem ve složení N. Svozilová, H. Prouzová a A. Jirsová a *Slovník slovesných, substantivních a adjektivních vazeb* (2005) od téže autorské trojice.“⁶⁰

3.1.1 Forma zpracování valenčních slovníků

Nynější nejčastější řešení, třízení a zpracování hesel českých slovníků je abecední. Valenční slovník věnující se zejména slovesům a na ně možným vázajícím se slovům, má ve svém zpracování spoustu koncepčních otázek. Přijaté frekvenční řazení slov „... umožňuje u nejstabilnějších sloves ukázat pohyb v jejich spojitelnosti, v stylové příznakovosti aj.“ A přestože volba abecedního řazení vylučuje řazení slov dle jejich významu, tak i dle třízení vzorců, ukazuje se její použití, jako nejvhodnější. Umožňuje nejen podat drobnou valenční analýzu, ale také rozsáhlé a podrobné uvedení příkladů.⁶¹

Obr. 21, Ukázka valenčního slovníku (zdroj: *Valenční slovník českých sloves*, Markéta Lopatková, Zdeněk Žabokrtský, Václava Kettnerová a kol., 2008)

Ostré změny ve slovní zásobě objevující se již od 80. let minulého století, dalo postupně za vznik slovníkům neologismů. První publikace se zaměřením na slova obohacující spisovnou češtinu, byla vydána již v roce 1994. Jedná se o *Slovník spisovné češtiny*, do kterého se nově

60 Slovesa pro praxi. Valenční slovník nejčastějších českých sloves. © Středisko společných činností AV ČR, v. v. i. [online]., 1 [cit. 2020-08-02].

Dostupné z: <http://www.ujc.cas.cz/sd/publikace/knizni/lexikologie-odd-publikace/lexikologie-slovníky/slovesa-pro-praxi.html>

61 LOPATKOVÁ, Markéta. Valenční slovník českých sloves. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1467-0.

připisuje 600 dalších slov. Na práci zpracované kolektivem autorů pod vedením Olgy Martinové – *Nová slova v češtině 1. Slovník neologizmů* (1998), záhy navazuje další slovník neologizmů *Nová slova v češtině 2. Slovník neologizmů* (2004).⁶²

3.1.2 Forma zpracování NSČ 1 a NSČ 2

Oba slovníky zachycují novou slovní zásobu pouze za jisté vymezené období, ale i tak první z publikací nese 4 600 hesel. Druhý slovník je o to rozšířenější a obsahuje na 7 000 nově přejatých nebo utvořených slov. Mezi nimi můžeme najít jednoslovné výrazy, složeniny, spojeniny, výrazy s novým významem, zkratky a další. Hesla jsou v díle řazena, tak jako u většiny slovníků, abecedně. Díky využití onoho způsobu zpracování hesel, jsou u výrazu vepsána i synonyma nebo uplatnění slov v jejich systemizační funkci. Do nové slovní zásoby se však nezařazují jen slova rychle vžitá a přijatá společností, ale také i výrazy s jen příležitostným využitím. Díky této ne-jednolitě nové lexikální vrstvě „...je podle některých autorů, nesystémový soubor slovníkových jednotek“^{63, 64, 65}.

3.2 Digitalizace

S pokrokem doby přichází i zdokonalování systémů, tedy i příchod moderních technologií. Rozkvět informačních technologií a neustálý vývoj, zdokonalování procesů, metod shromažďování dat, uvádí nejen lingvistiku jako takovou, ale i rozvíjení českého slovníkářství do zcela nové fáze.⁶⁶

V období před příchodem nynějšího usnadněného získávání dat, bylo slovníkářství odkázáno na čerpání informací z dat uložených na expiračních lístcích, ku příkladu kartotéka novočeské-

---

62 NEBESKÁ, Iva. Český valenční slovník. Naše řeč [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 1998, 81(2–3), pp. 131–133 [cit. 2020-06-26]. ISSN 2571-0893. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en & art=7442>

63 Zdeňka Hladká – Olga Martinová: Tradice a současnost české lexikografie, In: Маргарита Чернышева (ed.), Теория и история славянской лексикографии. Научные материалы к XIV съезду славистов.2008, s. 261–286

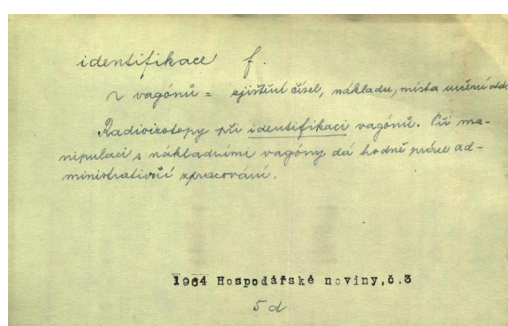
64 Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2. Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [online]. Praha: © Středisko společných činností AV ČR [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <http://www.ujc.cas.cz/sd/publikace/knizni/lexikologie-odd-publikace/lexikologie-slovniky/nova-slova-v-cestine-slovník-neologizmu-2.html>

65 Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 1. Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [online]. Praha: © Středisko společných činností AV ČR [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <http://www.ujc.cas.cz/sd/publikace/knizni/lexikologie-odd-publikace/lexikologie-slovniky/nova-slova-v-cestine-slovník-neologizmu-2.html>

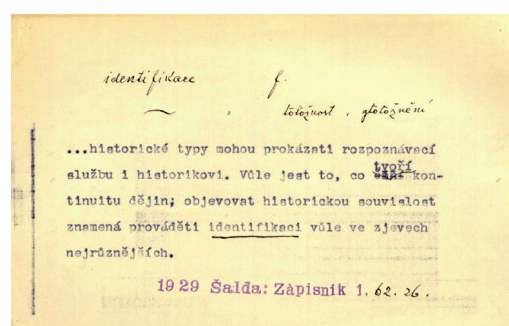
66 Vytvoření databáze lexikální zásoby českého jazyka počátku 21. století. Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [online]. Praha: © Středisko společných činností AV ČR, 2005–2011 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <http://www.ujc.cas.cz/o-ustavu/oddeleni/oddeleni-soucasne-lexikologie-a-lexikografie/vyzkumny-zamer.html>

ho lexikálního archivu, *NLA*.⁶⁷ „Kartotéka novočeského lexikálního archivu obsahuje excerpční materiál, na jehož základě vznikly všechny reprezentativní výkladové slovníky češtiny. Základní, tzv. 1. materiál archivu, sloužil jako východisko pro zpracování *Příručního slovníku jazyka českého*.“⁶⁸ Lístkové výpisky se pořizovaly nejen z umělecké literatury, ba dokonce i z literatury odborné, novin či časopisů. Díky nejstarším pořizovaným datům, které se řadí až do druhé poloviny 18. století, bylo možné zdokumentovat český jazyk i v obrozeneckém období.⁶⁹

Tento historicky významný a co by nejen do obsahu jedinečný zdroj, byl v rámci několika projektů, díky Úseku digitalizaci materiálů, digitalizován.

Obr. 22, *Vpisky, Příruční slovník jazyka českého – kartotéka NLA (zdroj: www.antikvariatpoceta.cz)*

Obr. 23, *Vpisky, Příruční slovník jazyka českého – kartotéka NLA (zdroj: www.antikvariatpoceta.cz)*

„Výzkumný záměr vytvoření databáze lexikální zásoby českého jazyka počátku 21. století směřoval ve své komplexnosti k vytvoření obsáhlého souboru lingvistických, zejména pak lexikálních dat, jejichž další využití bude mít jak vědecko-poznávací a dokumentační, tak i národně a kulturně reprezentativní význam. V jeho rámci se v oblasti lexikologie a lexikografie vytvářejí metodické, metodologické a technologické předpoklady k moderní výzkumné práci, zaměřené na přípravu nového výkladového slovníku češtiny.“⁷⁰

67 Vytvoření databáze lexikální zásoby českého jazyka počátku 21. století. Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [online]. Praha: © Středisko společných činností AV ČR, 2005–2011 [cit. 2020-06-26].

Dostupné z: <http://www.ujc.cas.cz/o-ustavu/oddeleni/oddeleni-soucasne-lexikologie-a-lexikografie/vyzkumny-zamer.html>

68 Příruční slovník jazyka českého (1935–1957): Kartotéka lexikálního archivu (1911–1991) [online]. Praha: © Ústav pro jazyk český, 2007–2008 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://bara.ujc.cas.cz/psjc/>

69 Příruční slovník jazyka českého (1935–1957): Kartotéka lexikálního archivu (1911–1991) [online]. Praha: © Ústav pro jazyk český, 2007–2008 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://bara.ujc.cas.cz/psjc/>

70 LEXIKO [online]. Praha: © Ústav pro jazyk český, 2005–2011 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://lexiko.ujc.cas.cz/>

4. ILUSTRACE

Počátky ilustrace spadají až do dob starověkého Egypta či Řecka. V průběhu historie se stává neodmyslitelnou doprovodnou částí příběhu. Tvoří i negramotné osobě povědomí o obsahu psaného textu, nebo pomáhá oživit popsání stránky. Ilustrace je neodmyslitelně spjatá s knihou.

4.1 Knižní ilustrace

Hlavním rozdílem a nejdůležitější odlišností ilustrace od malířství nebo sochařství, je možnost, ať už ručně či strojově, rozmnožit vytvořený originál. Ilustrace spadá do sféry umělecké grafiky, vytvářena dříve za pomoci grafických technik. Ony tiskařské postupy lze dále rozdělit do dalších podskupin – „... vývojově nejstarší tisk z výšky, o málo mladší tisk z hloubky a vcelku moderní tisk z plochy (ve 20. století jako prozatím nejnovější tiskové techniky přistoupily ještě tisk skrze síto neboli sítotisk, elektrostatický tisk a tryskový tisk).“⁷¹

U výše zmíněného **tisku z výšky** jsou do matrice vyřezány či vyryty vyvýšené elementy, které následně, po nanesení barvy nebo barevného inkoustu, tisknou. Opracování tiskové formy, tak aby snížená místa nepřijímala barvu, závisí i na vlastnostech výchozího materiálu. „S kulturní historií lidstva jsou úzce spjaty dřevořez (včetně modifikací dřevořezu bílé linie a dřevořezu šerosvitového), dřevoryt, kamenoryt, kovoryt, přírodninový tisk, ražený tisk, šrotový tisk a těstový tisk (v dekorativním výtvarnictví počátku 20. století se ujal ještě linoryt, jehož specifickým je silná plošnost a absence detailu, způsobená povahou umělého linolea).“⁷²

Historicky mladší technika **tisku z hloubky** je založena na zcela opačném principu. Tisknouce elementy jsou do kovové matrice vryty nebo vleptány. V různě hlubokých vrypech v desce, barva na rozdíl od hladkých ploch kovu drží a následně tiskne. Na základě použitého materiálu a jeho následného zpracování rozeznáváme mědiryt, oceloryt, mezzotintu, akvatintu a suchou jehlu.⁷³

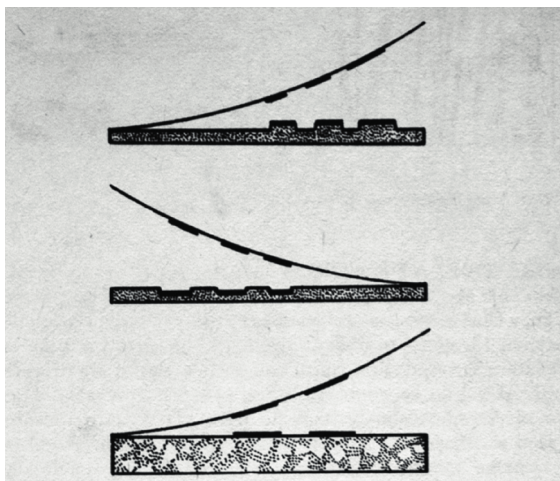
---

71 VOIT, Petr. *Nauka o ilustraci: Verze 0.1* [online]. Praha, 2007 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: https://sites.ff.cuni.cz/uisk/wp-content/uploads/sites/62/2016/01/Nauka-o-ilustraci_Voit.pdf. Univerzita Karlova, Fakulta filozofická.

72 VOIT, Petr. *Nauka o ilustraci: Verze 0.1* [online]. Praha, 2007 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: https://sites.ff.cuni.cz/uisk/wp-content/uploads/sites/62/2016/01/Nauka-o-ilustraci_Voit.pdf. Univerzita Karlova, Fakulta filozofická.

73 VOIT, Petr. *Nauka o ilustraci: Verze 0.1* [online]. Praha, 2007 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: https://sites.ff.cuni.cz/uisk/wp-content/uploads/sites/62/2016/01/Nauka-o-ilustraci_Voit.pdf. Univerzita Karlova, Fakulta filozofická.

Nejmladší způsob tisku – **tisk z plochy**, který známe teprve od počátku 20. století, je založen na odpuzování mastnoty a vody. U litografie jsou na kamenné matrici tisknouce elementy zarovnané ve stejné rovině s místy, jež netisknou. „Knižní ilustrace vzniklé tiskem z plochy se pořizovaly nezávisle na vlastním knihtisku a do publikace byly buď vevazovány jako přílohy, anebo dodatečně vleповány...“⁷⁴

Obr. 24, Ukázky tisku z výšky/hloubky/plocha (ze shora dolů)
(zdroj: *Grafické techniky* (ed. Umělcova dílna). 3. vyd., Aleš Krejča, 1995)

Knižní ilustraci lze dále rozdělit na další dvě podskupiny. Na základě žánru, stylu provedení, vazby na text a funkce, rozlišujeme ilustraci krásné literatury, kde je obraz úzce spjat s textem a poukazuje na jeho obsahovou část. K literárnímu dílu vytváří buď to obdobné přirovnání, anebo je s textem spjata těsně. Na druhé straně je tu ilustrace nauková též označována jako vědecká nebo odborná. Je charakteristická svou popisnou formou a nemá již estetickou funkci.⁷⁵

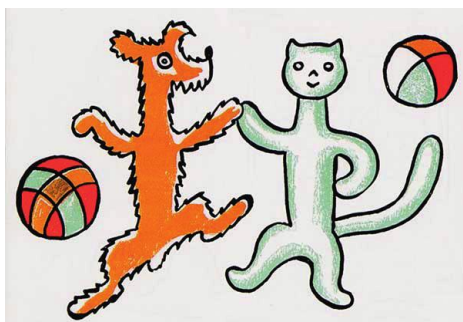
4.2 Dětské knihy jako primární prostor pro ilustraci

Ilustrace pro děti a mládež prošla po dobu historie značným vývojem. Od dob renesance, kdy znamenalo vytvoření doprovodné ilustrace značnou práci a velké časové rozpětí, se celý proces v moderní době usnadnil. Největší rozvoj dětské ilustrace přišel ve 20. letech minulého století,

74 VOIT, Petr. *Nauka o ilustraci: Verze 0.1* [online]. Praha, 2007 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: https://sites.ff.cuni.cz/uisk/wp-content/uploads/sites/62/2016/01/Nauka-o-ilustraci_Voit.pdf. Univerzita Karlova, Fakulta filozofická.

75 VOIT, Petr. *Nauka o ilustraci: Verze 0.1* [online]. Praha, 2007 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: https://sites.ff.cuni.cz/uisk/wp-content/uploads/sites/62/2016/01/Nauka-o-ilustraci_Voit.pdf. Univerzita Karlova, Fakulta filozofická.

kdy byly knihy hojně šířeny i mezi děti. Dříve ne moc snadný proces vkládání ilustrací k textu se zjednodušil a otevřel tak prostor pro obrazové doplnění, které využívá zejména dětská kniha dodnes.⁷⁶ „Dětské knihy se tak staly takřka výlučným prostorem pro současnou českou ilustraci, která zde nachází spolehlivé útočiště a dobře v nich prospívá.“ (Eliška Prokopová – 2016)⁷⁷

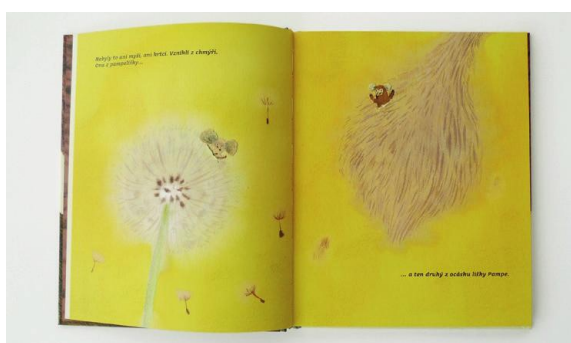

Obr. 25, *Povídání o pejskovi a kočičce* – Josef Čapek
(zdroj: www.citarny.cz)

Obr. 26, *Osel příliš chytrý není...*, ilustrace ke knížce
Ihá! Zvířátek plná kniha – Josef Lada
(zdroj: www.cs.isabart.org)

Mistry české ilustrace, kteří si nezískali srdce jen dětí, ale i dospělých, rodičů, následuje mnoho mladých autorů. Díla známých jmen jako jsou Josef Čapek, Ondřej Sekora, Mikoláš Aleš, Josef Lada a další, vytváří silnou tradici dětské ilustrace, na kterou navazují noví umělci. Výtvarníci, jenž se nebojí experimentovat, překračují jisté hranice soudobé klasické knižní ilustrace. Mezi nespočtem jmen vyčnívají např. Alžběta Skálová, Filip Pošivač nebo Andrea Tachezy.⁷⁸

Obr. 27, *Pampe a Šinka* – Alžběta Skálová (zdroj: www.alzbetaskalova.com)

76 VENGHOVÁ, Bc. Petra. ILUSTRACE A TEXT V KNIHÁCH PRO DĚTI A MLÁDEŽ [online]. Liberec, 2015 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://dspace.tul.cz/bitstream/handle/15240/15020/DP.petra.venghova.pdf?seq>. Diplomová práce. Technická Univerzita, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. Vedoucí práce Mgr. Jarmila Sulovská.

77 Jak se daří české ilustraci? CZECHDESIGN [online]. Praha: © CZECHDESIGN, 2020, 7. 11. 2016 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/jak-se-dari-ceske-ilustraci>

78 Jak se daří české ilustraci? CZECHDESIGN [online]. Praha: © CZECHDESIGN, 2020, 7. 11. 2016 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/jak-se-dari-ceske-ilustraci>

4.3 Autorská ilustrace

Zatím co ilustrace tvořená pro děti, dbá na jistou smysluplnost a obrazovou správnost, autorská ilustrace skýtá neomezenou volnost a řídí se výhradně stylem a idey autora.

Umělkyně Adéla Marie Jirků sbírala zkušenosti například na AVU v Praze, ale také v ateliéru ilustrace a grafiky na pražské UMPRUM. Není tvůrkyní jen mnoha autorských ilustrací, ale také autorských knih. V její tvorbě můžeme nalézt díla na papíře i na plátně, akrylem, olejovým pastelem, akvarelem či fixy vytvořené motivy a spoustu dalšího.⁷⁹

Představila se také několikrát na festivalu autorské ilustrace LUSTR, kdy v roce 2016 mohl divák spatřit jejich 9 pokojů snového domu, kde se odehrávají lyrické scény.⁸⁰

Obr. 28, 9 pokojů snového domu – Adéla Marie Jirků (zdroj: www.adelamariejirku.com)

79 Adela Marie Jirků [online]. 2020 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <http://www.adelamariejirku.com/>

80 Adela Marie Jirků: LUSTR 2016 [online]. 2020 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <http://www.adelamariejirku.com/#/lustr-2016/>

4.4 Festival LUSTR

„LUSTR je největší přehlídka ilustrací u nás a jediná příležitost, vidět to nejlepší a nejčerstvější ze současné ilustrační tvorby na jednom místě v Praze.“⁸¹ Tradice festivalu odstartovala roku 2014 pod taktovkou knihkupectví PageFive a zájem ze strany veřejnosti, tak i umělců stoupá. V roce 2019 dostalo příležitost vystavovat více než 40 autorů ze 300 zájemců o účast.⁸² LUSTR dává prostor ilustrátorům oprostít se od prosazování své tvorby jen skrze zakázky a komerčního rázu. „Vždyť ilustrace je neskutečně tvůrčí a všestranně použitelná. Dávno není jen doménou knih.“ (Nadia Sheshuková, pro CZECHDESIGN)⁸³

Obr. 29, Festival LUSTR, 2018 (zdroj: www.festivaly.eu)

81 LUSTR [online]. Praha, 2019 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://lustrfestival.cz/>

82 HAVLOVÁ, Hana. Festival ilustrace LUSTR 2019. CZECHDESIGN [online]. Praha: © CZECHDESIGN, 2020, 27. 8. 2019 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://www.czechdesign.cz/kalendar-akci/festival-ilustrace-lustr-2019>

83 HAVLOVÁ, Hana. Festival ilustrace LUSTR 2019. CZECHDESIGN [online]. Praha: © CZECHDESIGN, 2020, 27. 8. 2019 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://www.czechdesign.cz/kalendar-akci/festival-ilustrace-lustr-2019>

5. AUTORSKÁ KNIHA

5.1 Kniha jako umělecké dílo

Autorskou knihu můžeme rozdělit na dvě skupiny. První vyobrazuje knihu pojatou tradičnějším způsobem, vycházejícího z klasického knižního prostředí. Kniha si alespoň částečně zachovala svou formu, strukturu i materiálové kvality. Na straně druhé tu máme autorskou knihu, kde je upřednostněné výtvarné pojetí a zobrazovací funkce. „Autorská kniha však rovněž zachycuje konceptuální definici knihy v poslání primárního nosiče informací, jehož forma je podřízena obsahu.“⁸⁴

Historie autorské knihy spadá do období šedesátých let 20. století, kde se vyvíjel jako nezávislý umělecký žánr. „Společenské ovzduší a na ně reagující tendence umění, inklinující k odpoutání se od umělecké tradice, potvrdily novodobou touhu po demokratizaci a zesvětštění umění. Použití „neušlechtilých“ materiálů a médií s hromadným šířením a masovým dopadem dalo vzniknout unikátnímu uměleckému objektu, knize – objekt se stala jedním z prostředků této emancipace.“⁸⁵

5.2 Současná tvorba

Autorská kniha a celkově tato forma uměleckého vyjádření, se na českém území objevuje v 90. letech minulého století. Přesněji roku 1982, kdy český ekvivalent „autorská kniha“ použil Jiří Valoch. Od té doby si prošlo toto médium u nás značným vývojem a tvorba soudobých umělců se již patřičně liší od tvorby minulého století. Autorská kniha se vyvíjela po linii jedinečných autorských přístupů, konceptuálního přístupu nebo lettristické polohy práce s autorskou knihou.⁸⁶

---

84 RENOTIÈRE, Mgr. Gina. AUTORSKÁ KNIHA – STŘET TRADICE A EXPERIMENTU: (AUTORSKÁ KNIHA ZE SBÍREK MUZEA UMĚNÍ OLOMOUC) [online]. Brno, 2009 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: https://www.vutbr.cz/www_base/zav_prace_soubor_verejne.php?file_id=49252. Disertační práce. Vysoké učení technické v Brně, Fakulta výtvarných umění.

85 RENOTIÈRE, Mgr. Gina. AUTORSKÁ KNIHA – STŘET TRADICE A EXPERIMENTU: (AUTORSKÁ KNIHA ZE SBÍREK MUZEA UMĚNÍ OLOMOUC) [online]. Brno, 2009 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: https://www.vutbr.cz/www_base/zav_prace_soubor_verejne.php?file_id=49252. Disertační práce. Vysoké učení technické v Brně, Fakulta výtvarných umění.

86 BAKEŠOVÁ, Markéta. Autorská kniha – experiment – koncept – kniha jako artefakt – současný knižní projekt [online]. Hradec Králové, 2017 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/42a1cx/24556605>. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové Pedagogická fakulta.

5.2.1 Kniha *Slabikář do světa slov*

Kniha vytvořena Soňou Juríkovou, studentkou grafického designu. Autorská kniha se často vymezuje právě autorským zpracováním obsahové části – textu, ilustrací, tak i pojednání zevnějšku publikace – obálky, přebalu, vazby. A i když se *Slabikář* docela liší od modelu autorské knihy, stojí za zmínku právě pro svůj jiný způsob zpracování. Kniha sice obsahově vychází z tradiční učebnice, avšak i tak je trochu pozměněná vynecháním některých cvičení. Autorka se potýkala vytvořením mnohem více čistšího, nezastaralého vzhledu učebnice. I přes využití dvou stylů ilustrací, kniha působí velice čistě.⁸⁷

„Jako stěžejní považuji dělení knihy, kdy je každá kapitola uvedena celostránkovou ilustrací k danému písmenu, což je poněkud neobvyklé řešení, přitom se mi ukázalo jako dobře fungující prvek. Ve zbytku kapitoly se tak ilustrace objevují pouze v rámci cvičení s obrázky, tudíž je v učebnici mnoho volného prostoru, který zbytečně nenarušuje soustředění.“⁸⁸ Popisuje autorka nového zpracování *Slabikáře* Soňa Juríková v rozhovoru pro Czech Design.

Obr. 30, *Slabikář do světa slov* – Soňa Juríková
(zdroj: © soukromý archiv Soni Juríkové)

Obr. 31, *Slabikář do světa slov* – Soňa Juríková 02
(zdroj: © soukromý archiv Soni Juríkové)

87 K LAPKA KOUTOVÁ, Eva. Současný stav učebnic je velkou dírou na designovém trhu [online]. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu - NIPOS, 2020 [cit. 2020-06-26]. ISSN 1803-2818. Dostupné z: <https://www.mistnikultura.cz/soucasny-stav-ucebnic-je-velkou-dirou-na-designovem-trhu>

88 K ŘÍŽOVÁ, Iveta. Současné učebnice jsou zastaralé. Nakreslila proto kreativní slabikář pro všechny (ne)obyčejné děti. CZECHDESIGN [online]. Praha: © CZECHDESIGN, 2020, 22. 1. 2019 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/soucasne-ucebnice-jsou-zastarale-nakreslila-proto-kreativni-slabi-kar-pro-vsechny-neobycejne-deti>

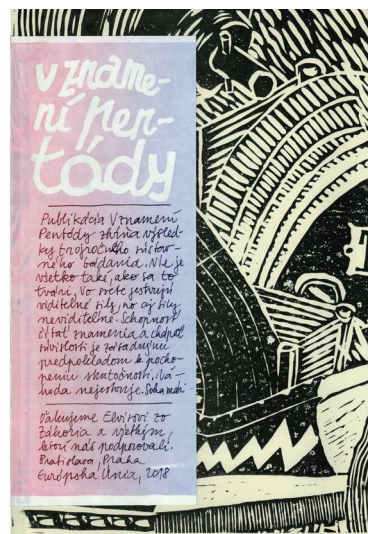
5.2.2 Soutěž Nejkrásnější česká kniha roku – kategorie bibliofilie a autorské práce

Jedná se o českou soutěž s více jak padesátiletou tradicí, pořádanou Ministerstvem kultury ČR a Památníkem národního písemnictví. Soupeří se o nejlepší knižní design s ohledem na grafické, ilustrační a polygrafické zpracování v několika kategoriích v uplynulém roce. Jednou s kategorií je právě Bibliografie a autorské práce.⁸⁹

Ve výše zmiňované kategorii každoročně soutěží velké množství autorů. Na první ze třech oceněných příček, se v roce 2017 umístila kniha *Póvl* od Jana Čumlivského. Dílo si sám ilustroval, svázal a vydal.⁹⁰ V roce 2018 se o vítěznou příčku v téže kategorii postarala kniha s názvem *V znamení Pentódy*. Autorská publikace představuje práci tří autorů – Jana Čumlivského, Pala Čejka a Tomáše Klepocha. Tvůrci mají na svědomí originální dílo sestavené z fragmentů velkoformátového linorytu, na kterém pracovali po dobu tří let. Svázaná kniha je vsazena do expresivního přebalu. (Vladimír Uhlík, člen výtvarné komise, 2018)⁹¹

Obr. 32, *V znamení Pentódy*, výstup z velkoformátového linorytu
(zdroj: www.martinfryc.eu)

Obr. 33, *V znamení Pentódy*, kniha
(zdroj: www.czechdesign.cz)

89 Památník národního písemnictví [online]. Praha, 2020 [cit. 2020-06-26].
Dostupné z: <http://pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/o-nckr/>

90 MATTAS HORÁČKOVÁ, Jana. Nejkrásnější české knihy roku 2017 zveřejněny. Cenu získali Cirkus, Póvl i Paci, pacičky. CZECHDESIGN [online]. Praha: © CZECHDESIGN, 2020, 19. 4. 2018 [cit. 2020-06-26].
Dostupné z: <https://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/nejkrasnejsi-ceske-knihy-roku-2017-zverejneny-cenu-ziskali-cirkus-povl-i-paci-pacičky>

91 Památník národního písemnictví [online]. Praha, 2020 [cit. 2020-06-26].
Dostupné z: <http://www.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/v-znameni-pentody/>

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6. MOTIVACE

Kromě vášně pro češtinu, chtíce poznávat další zákoutí mateřského jazyka, touhy nahlédnout na jazyk z trochu jiného pohledu, se našly i docela jiné důvody, pro výběr tématu mé bakalářské práce. Druhým důvodem je vměšování stále nových a nových slov z anglického jazyka. Představa budoucnosti a jazyka přizpůsobenému potřebám další generace, utváří pohled na češtinu čím dál tím více osekanou. Najednou se nám naskýtá obraz na mateřský jazyk, se stále se zmenšujícím českým základem.

Vývoj jazyka jako takový, je zcela přirozeným jevem. Každým rokem přibývají nové výrazy, ale spousty názvů a termínů, se také vytrácí. Jsou nahrazeny.

6.1 Podněcující neologismy

Nejčastější jsou neologismy přejaté z anglického jazyka. Nová slovesa vzniklá z anglického výrazu. Slova jako „**deadline**“ (*konečný termín*) nebo „**cash**“ (*hotovost*), se kterými se můžeme setkat v běžné mluvě. Jedná se sic o výrazy pro mnohé již zcela normální, avšak generace našich babiček, by s tímto názorem zcela nesouhlasila.

Další zcela svébytnou skupinu tvoří slova ze slangu mladistvých. Termíny hojně využívající angličtinu a „lámání“ slov dle potřeby. Nad takto nově vzniklými slovy, pak zůstává mnohdy až rozum stát a jejich význam je často skryt i lidem se znalostí anglického jazyka. Zdárným příkladem je slovo „**frikulín**“. Složenina slov free – cool – in označuje osoby, které jsou zkrátka v naprosté pohodě, sledují nejnovější trendy, nenechávají se svazovat a jsou prostě in.

Podstatnou část teenegerského slangu tvoří zkratky. Stažené tvary ozvlášťující nejen psaný text, jako jsou „**nwm**“ (*Nevermind – nevím / je mi to jedno*), „**pls**“ (*Please – prosím*), „**omg**“ (*Oh My God – O můj Bože*). Zkratky, jež se už staly neodmyslitelnou součástí slovní zásoby mladších generací.

6.2 Cíl

Cílem práce je vytvořit odkaz pro již ztracené nebo skoro zapomenuté výrazy. Knihu, jež by představila a připomněla čtenáři výrazy v jejich původní, dnes však již archaické podobě. Osvěžila česká slovní spojení, která se dnes už jen tak neslyší. Poodhalila význam českých rčení, které již mnozí ani nemusí znát.

7. KONCEPT KNIHY

Základem pro vytvoření kostry knihy se stal výběr archaických výrazů. Ač na poli české literatury můžeme naleznout spoustu slovníků zabývajících se českými archaismy, pro svou práci jsem se rozhodla čerpat jen z jedné publikace. Oporou a zdrojem se mi stala kniha *Malý staročeský slovník* od Jaromíra Běliče, Adolfa Kamiše a Karla Kučery v jeho prvním vydání z roku 1978.

Knihu se zabývá archaickými termíny a jejich překlady na bezmála 700 stranách. Při výběru slov jsem postupovala systematicky, slovo po slovu. Každý termín, jež se svou formou do jisté míry lišil od dnešního synonyma, postupoval do „užšího výběru“. Takto postupně vznikl seznam, na konci čítající nad 200 archaických termínů.

Knihu jsem se již od začátku snažila koncipovat tak, aby čtenářovým úkolem nebylo pouhé přečtení staročeského výrazu s jeho překladem. Cílem bylo posunout tradiční vzhled slovníku z pouhého typografického zpracování, do trochu živější a hravější formy. Přimět diváka se u termínu pozastavit a popřemýšlet nad jeho významem. Díky zasazení archaismu do vět, se stává pochopení významu o něco snazším. Aby se nejednalo o pouhé náhodně vybrané slovo, vložené do náhodné věty, zvolila jsem cestu opět trochu bližší mateřskému jazyku, českému prostředí a rodné domovině. Stejně tak, jako jsou dnes mnohým lidem archaismy vzdálené nebo až neznámé, podobná situace nastává i v případě českých přísloví a rčení. Na základě této skutečnosti o neznalosti, jsem staročeské výrazy zasadila právě do již zmiňovaných přísloví, rčení a ustálených slovních spojení.

S nalezením správného obsahu slova, pak dále dopomáhá čtenáři i doprovodná ilustrace.

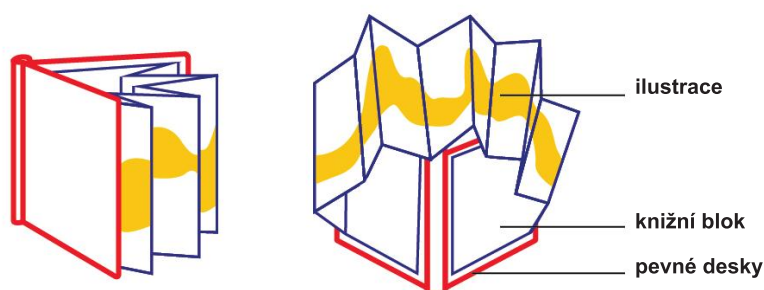
7.1 Nerealizované návrhy – koncept „leporela“

S myšlenkou zapojit čtenáře, o něco víc, při čtení knihy, vznikl koncept leporela. Prvotní myšlenka (*zpracování A*) byla zpracovat knihu, jako jedno velké leporelo, vytisknuté na kartonu s vyšší gramáží, v pevných deskách. V knize by tak na sebe ilustrace navazovaly – jednotlivé kresby by vytvořily jeden navzájem, propletený obraz.

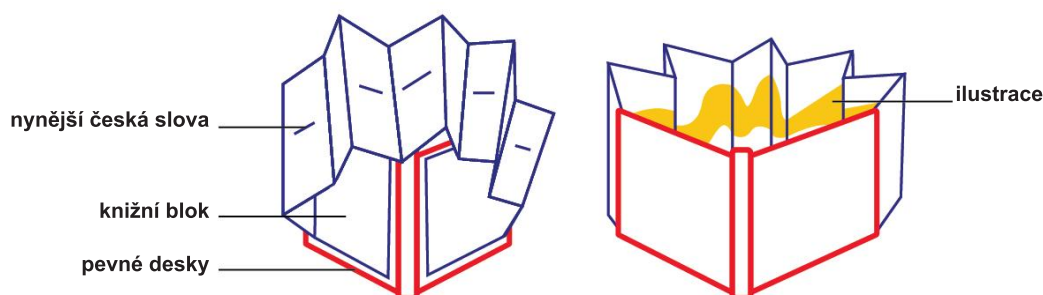
V druhém zpracování (*zpracování B*) jsem přemýšlela nad využitím volných, skrytých rubových stran leporela. Tím, že by se daly listy „roztáhnout“, šla by kniha zpracovat tak, že při klasickém otevření a prolistování, by na listech nebylo nic jiného než momentálně používané

archaické překlady a paginace. Avšak když by čtenář listy z pevné vazby „roztáhl“, dostal by se k tematickým ilustracím, k dříve používanému archaismu. Čtenář by se tak mohl kouknout na druhou stránku češtiny, ze které vznikala ta dnešní, dnes tak stroze a bezduše nahrazovaná anglickými termíny.

Na základě již už moc velkých požadavků, kladených na čtenáře, jsem se rozhodla tuto zpracování knihy opustit. Nejen, že by manipulace s knihou byla více než obtížná. Ale také samotná výroba knihy, by byla komplikovaná. Možné lepení stránek k sobě, by sic ve finále vytvořily leporelo, ale z vizuálního hlediska, by kniha nedosahovala požadovaných kvalit.

Obr. 34, Koncept „leporelo“ zpracování A (zdroj: vlastní tvorba)

Obr. 35, Koncept „leporelo“ zpracování B (zdroj: vlastní tvorba)

7.2 Nerealizované návrhy – koncept ilustrací a textu

Již na začátku tvoření a skicování možného vzezření knihy, jsem vždy ponechala jednomu archaickému výrazu dvojstranu. Prostor, který se takto naskytne, nechává vynít ilustrace v jejich plné síle. Bez jakýchkoliv potíží, se tak divák může plně ponořit do bádání, po taji pravého významu slova.

7.2.1 Koncept 01

V prvním nerealizovaném konceptu zpracování knihy, jsme se víc držela klasické slovníkářské formy a nechala ilustrace uvolněné a nesvázané. Proces tvorby, se odehrával z většinové části v ruce a následné úpravy jednotlivých kreseb v počítači, byly jen kosmetické. Ve virtuálním prostředí, pak docházelo k seskupení více menších kreseb do jednoho celku. Ač se jedná opět o rozvržení jednoho archaického výrazu společně s ilustrací na dvojstranu, byl ke slovu hned přidán i překlad. Následně byl archaismus vložen do rčení, avšak věta byla jen doplňkovým prvkem dvojlistu.

Obr. 36, Koncept 01 (zdroj: vlastní tvorba)

7.2.2 Koncept 02

V druhém nerealizovaném pojetí knihy, byly ilustrace pojednány velmi uvolněnou formou kombinující vektor a reálnou kresbu/malbu. Ručně kreslený prvek byl do ilustrace vložen zcela úmyslně. Kromě faktu, že ilustrace pak nabyde zcela jiný nevšední ráz, je ručně malovaný prvek normální, divákovi bližší. Má v sobě ukrytou jistou symboliku něčeho reálného, hmotného, pravého – ryzího. A právě tato myšlenka mě při tvorbě knihy o ryzí češtině, při tvorbě česko-českého slovníku zaujala.

Na druhé straně, byla tato nepatrná symbolika ručně kresleného prvku v ilustraci, jediným prvkem spojujícím ilustraci s češtinou, Českem.

Obr. 37, Koncept 02 – verze 1 (zdroj: vlastní tvorba)

Obr. 37, Koncept 02 – verze 2 (zdroj: vlastní tvorba)

Obr. 37, Koncept 02 – verze 3 (zdroj: vlastní tvorba)

7.3 Realizovaný návrh

Konečný návrh a vzhled ilustrací prošel dlouhou cestou. Na začátku se jednalo o geometricky zpracované motivy. Vše zachované v jednoduché vektorové grafice, s přesně stanovenými šířemi tahu. Do čistoty vektoru jsem však chtěla zakomponovat motivy Česka, rodné domoviny.

7.3.1 Inspirace, zachycení skutečného

Na základě oné, již několikrát zmiňované potřeby udělat „ryze českou“ knihu, jsem se rozhodla společně s geometrickým zpracováním, vycházet z českých lidových vzorů. Promítnout lidovou tvorbu, běžně obsaženou v krojích, na fasádách domů a nejen zde, do ilustrací. Zachytit motivy běžně malované v ruce, tvary květinových vzorů, to vše ve stylizované podobě. To vše vykreslené ve vektoru.

Obr. 38, Lidové vzory na fasádě domu (zdroj: www.jiznislovacko.cz)

Mnohé ilustrace zachycují lidovou tvorbu skoro nezměněnou a využívají celé vzory jako takové. Příkladem jsou strany 56/57, kde u přísloví „*Jedna chyba, sto jiných za sebou táhne.*“, jsou nakreslená jablíčka. Jedná se o stejnojmenný vzor, objevující se jako výšivka apod.

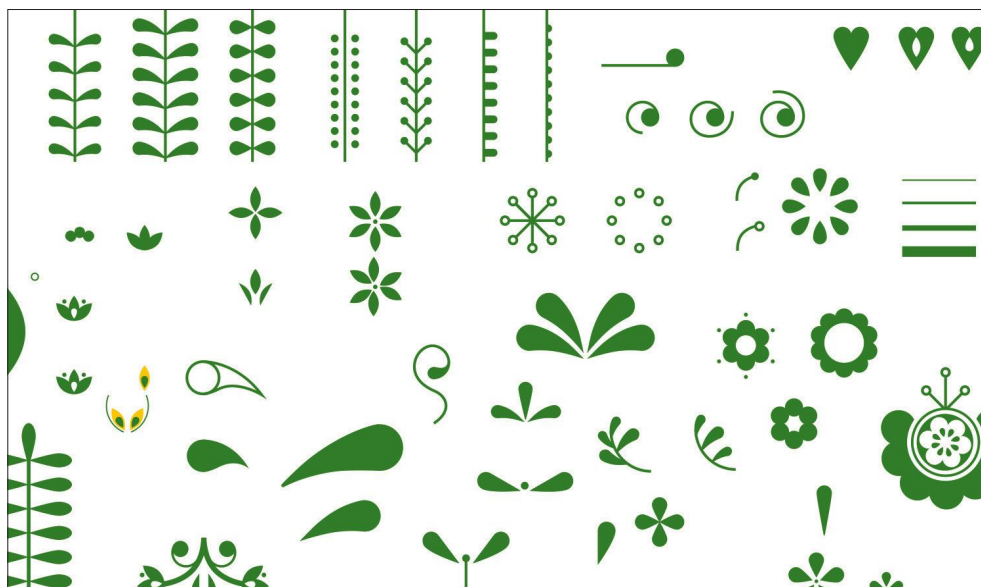

Obr. 39, Jablíčko – ilustrace (zdroj: vlastní tvorba)

Obr. 40, Jablíčko – lidové umění (zdroj: www.mestohluk.cz)

Z krojů, lidových motivů a malovaných vzorů, jsem si vytypovala několik tvarů. Z již zmíněných vyjmutých segmentů, vznikl jakýsi vzorník, který doprovázel vývoj každé z ilustrací. Tvary se objevují napříč všemi kresbami, kde se mění pouze jejich velikost a barva.

Obr. 41, Výběr z aplikovaných segmentů (zdroj: vlastní tvorba)

7.3.2 Realizace

Tvorba jednotlivých dvoustran, vždy zahrnovala dohledání věty a zaměnění slova za jeho archaické synonymum. Jelikož u mnohých slov, dochází ke změně rodu, dochází ke skloňování a změně tvaru slova. **Zmije/Aspis** – maskulinum, mužský rod → **Aspise si na prsou hřál.** Dochází také k případným následným změnám i v dalších slovech. **Chyba/Rad** – maskulinum, mužský rod → **Jedna chyba sto jiných za sebou táhne. – Jeden rad sto jiných za sebou táhne.**

Každé z doprovodných ilustrací předcházelo sepsání asociací. Slova se vztahovala nejen na archaický výraz, ale také na celé přísloví, rčení. **Koště/Chvoščišče, Nové koště dobře mete.** → Zametání, binec, špína, pavouci, pavučiny, rohy, kouty, koště, pometlo, lopatka, staré koště vs. nové koště. Na základě asociací vznikaly návrhy na ilustrace. Každý tvar, každá kresba byla na začátku jen skicou v ruce. Následné vektorizování kreseb, bylo vždy podmíněno využitím definovaných tvarů a dodržení geometrické linie.

Obr. 42, Zmije – kresba (zdroj: vlastní tvorba)

Obr. 43, Zmije – vektor. ilustrace (zdroj: vlastní tvorba)

Obr. 44, Svině – vektor. ilustrace (zdroj: vlastní tvorba)

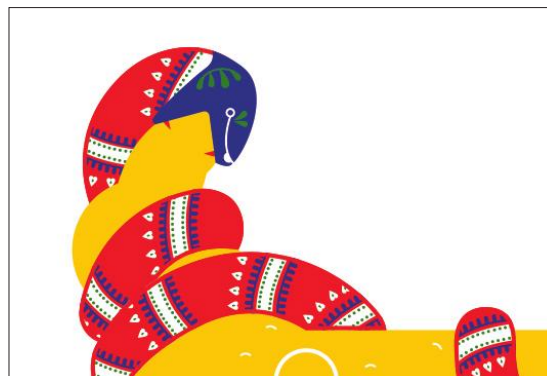
Obr. 45, Svině – vektor. ilustrace (zdroj: vlastní tvorba)

7.3.3 Zachování reálné roviny

Spousta námětů byla tvořena dle reálných předloh. Ku příkladu na stranách 38/39 je znázorněn had, přesněji *Korálovka sedlatá*. Ilustrace vychází ze skutečné podoby hada. Detaily a zbarvení kůže zvířete je zcela specifické. Dle přesných aspektů a detailů byla tvořena následná stylizace tvora, tak aby kopírovala základní charakteristické znaky zvířete a odpovídala geometrické stylizaci.

Obr. 46, *Korálovka sedlatá* (zdroj: www.tlapkapsi.blog.cz)

Obr. 47, *Korálovka sedlatá* – ilustrace (zdroj: vlastní tvorba)

Na stranách 62/63 je vyobrazená *Štika obecná*. Dravá ryba má své typické znaky, které jsou také v ilustraci obsaženy. Jedná se o posunutou hřbetní a řitní ploutve až do zadní části těla, hubu plnou zubů, světlé skvrny uspořádané do pruhů, světlé břicho, příčně pruhované ploutve.

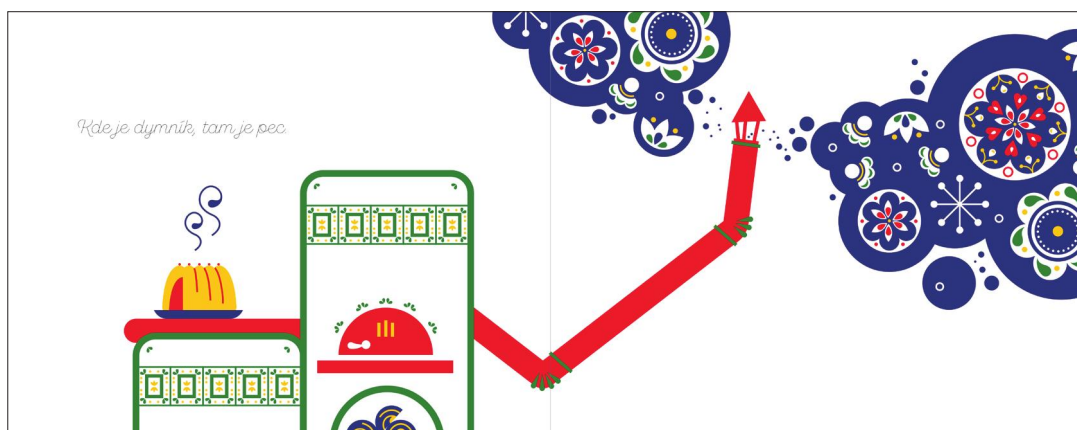
Obr. 48, *Štika obecná* (zdroj: www.inrybar.cz)

Obr. 49, *Štika obecná* – ilustrace (zdroj: vlastní tvorba)

7.4 TYPOGRAFIE

Vzhled textu v knize si prošel nemalým vývojem. Velkou inspirací při tvorbě kompozice, rozvržení textu a ilustrace na dvojstranu, mi byla publikace *Oldřicha Hlavsy – Typographia*. Přes nespočet návrhů fontů, zkoušení velikostí až k rozvržení umístění. Vzniklo několik konceptů využívající sans-serifové fonty nebo skripty. V dalším konceptu jsem zkoušela propojit geometrické ilustrace s ručně psaným textem, jež by mohl vyvolat zajímavý kontrast. Avšak výsledný vzhled stránky, nedosahoval takových kvalit, jakých se očekávalo. Ač v zápalu a touze po co nejlepším výsledku, jsem zkoušela psát různými prostředky na různé podložky, nevypaná ruka zhatila veškerou snahu.

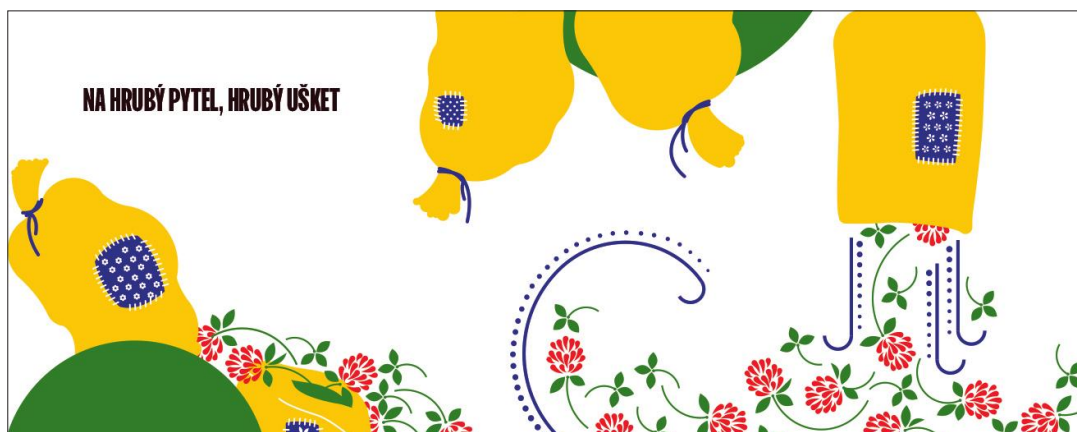

Obr. 50, Skript použitý v návrhu (zdroj: vlastní tvorba)

Obr. 51, Ručně psaný text v návrhu (zdroj: vlastní tvorba)

Ve finálním řešení typografie v knize, jsem se rozhodla vydat moderní, opět sans-serifovou formou. Využít font *FKS-Screamer* od Florian Karsten Studia. Udělat krátké, dominantní věty. Využít téměř stoprocentně verzálky.

Obr. 52, Finální řešení typografie (zdroj: vlastní tvorba)

7.5 Finální podoba knihy

Pro knihu jsem nakonec zvolila šitou vazbu, tzv. V8. S myšlenkou na tradiční lidové umění a přírodní materiály, jsem se rozhodla vydat ne-storajovou formou. Knižní blok je ručně šitý, pevné desky knihy jsou potaženy potištěným plátnem. Ve stejném duchu vznikl i obal na knihu, šubr. Šubr je také z pevných desek, potažený plátnem, potištěný vzory.

Obr. 53, Finální podoba práce (zdroj: vlastní tvorba)

Obr. 54, Kniha s šubrem (zdroj: vlastní tvorba)

ZÁVĚR

Je zcela zbytečné se pokoušet zastavit čas. I přes veškeré snažení a vůli zbrzdit přirozený vývoj, stejně dospějeme k závěru, že je snaha marná. Pokoušet se ovlivnit nově vzniklé změny, prostě nelze. Stejně tak, jako s každou další generací, s každou další změnou ve státě, jakožto národnostním celku, se mění i jazyk. I když třeba jen nepatrnou formu, slovo po slově. S každým nově vzniklým termínem, se další a další slova stávají archaickými, zanikají. Některé názvy věcí, které před dvě stě lety byly absolutně normální a běžně využívané, dnes jen zřídka kdo zná. Před sto lety tomu bylo zase jinak, stejně tak, jako jsou jiné názvy nyní.

I když s přirozeným vývojem jazyka nic neuděláme, je dobré si ony změny uvědomit. S přibývajícými neologismy nezapomínat na jejich stále existující ryze českou, synonymní formu.

S tendencí připomenout si kořeny mateřského jazyka, s přáním pozastavit se na malý moment, vznikala má bakalářská práce. Kniha RYZE ČESKY, česko-český slovník archaismů je zhmotněním mé lásky k českému jazyku.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BĚLIČ, Jaromír, 1914-1977. Malý staročeský slovník. Jaromír Bělič, Adolf Kamiš, Karel Kučera. Vyd. 1. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1979. Učebnice pro vysoké školy. 706 s.;

DEUTSCHER, GUY. Through the Language Glass. New York: METROPOL I TAN B O O K S, 2010. ISBN 978-0-8050-8195-4., strana 264

ČUMA Andrej Prof. Dr., Jana Amosa Komenského Orbis pictus stále aktuální. Časopis Pedagogika. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 1991, XLI(5–6), 603–609. ISSN 2336-2189

HAVEL, Dalibor a Helena KRMÍČKOVÁ. Paleografická čítanka. Brno: Masarykova Univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7082-0.

HLADKÁ Zdeňka – MARTINCOVÁ Olga: Tradice a současnost české lexikografie, In: Маргарита Чернышева (ed.), Теория и история славянской лексикографии. Научные материалы к XIV съезду славистов. 2008

HLAVSA, Oldřich, 1909-1995. Typographia : písmo, ilustrace, kniha. 3. díl. Oldřich Hlavsa, Karel Wick; [spolupr. K. Wick, J. Šetlík]. 1. vyd. Praha : Státní nakladatelství technické literatury, 1986. 511 s., ilustr., obr., front.

KOČIČKA, Pavel a Filip BLAŽEK. Praktická typografie. Praha: Computer Press, 2000. DTP & grafika. Profí. ISBN 80-7226-385-4.

KOMENSKÝ, Jan Amos, 1592-1670. Orbis sensualium pictus: výbor v jazyce latinském/ českém/ německém/ anglickém/ ruském. Jan Amos Komenský. 2. upravené a rozšířené vyd., V nakl. Machart vyd. 1. [Beroun?] : Machart

KRAUS J., Jungmannův slovník stále živý, NŘ 76, 1993, strana 90

LAMPRECHT, Arnošt, 1919-1985. Historická mluvnice češtiny. Arnošt Lamprecht, Dušan Šlosar, Dušan Šlosar. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. Učebnice pro vysoké školy. 423 s., mp., tb.

LOPATKOVÁ, Markéta. Valenční slovník českých sloves. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1467-0.

MAREČKOVÁ, Marie. Přehled vývoje písma. 88 s., il. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3807-1.

NOGA, Pavel, Blisko i daleko. Blízko i daleko. (Blízko a daleko). 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2016. ISBN 978-80-210-8570-1.

NOVÁK, Arne. Stručné dějiny literatury české: Zkrácené znění 4. vydání Přehledných dějin literatury české. R. Promberger. Olomouc, 1947., strana 120–127

NOVÁK, Mgr. Vladimír. Historismy v českém jazyce: Na podkladě analýzy literárních děl Zikmunda Wintra. Praha, 2006. Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka. (Hauser, 1980, s. 41, Historismy v českém jazyce)

PÁTKOVÁ, Hana. Česká středověká paleografie. České Budějovice: Veduta, 2008. ISBN 9788086829388

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

BAKEŠOVÁ, Markéta. Autorská kniha – experiment – koncept – kniha jako artefakt – současný knižní projekt [online]. Hradec Kárlové, 2017 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/42a1cx/24556605>. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové Pedagogická fakulta.

CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Brno: © Masarykova univerzita, 2012–2020 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SLOVN%C3%8DKY%20%C4%8CE%C5%A0TINY>

HAVLOVÁ, Hana. Festival ilustrace LUSTR 2019. CZECHDESIGN [online]. Praha: © CZECHDESIGN, 2020, 27. 8. 2019 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://www.czechdesign.cz/kalendar-akci/festival-ilustrace-lustr-2019>

Jak se daří české ilustraci? CZECHDESIGN [online]. Praha: © CZECHDESIGN, 2020, 7. 11. 2016 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/jak-se-dari-ceske-ilustraci>

KLAPKA KOUTOVÁ, Eva. Současný stav učebnic je velkou dírou na designovém trhu [online]. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu - NIPOS, 2020 [cit. 2020-06-26]. ISSN 1803-2818. Dostupné z: <https://www.mistnikultura.cz/soucasny-stav-ucebnic-je-velkou-dirou-na-designovem-trhu>

KONEČNÁ, Hana. Jaroslav Suk — Několik slangových slovníků. Naše řeč [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 1996, 79.(3), [cit. 2020-06-26]. ISSN 2571-0893. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7318>

KŘÍŽOVÁ, Iveta. Současné učebnice jsou zastaralé. Nakreslila proto kreativní slabikář pro všechny (ne)obyčejné děti. CZECHDESIGN [online]. Praha: © CZECHDESIGN, 2020, 22. 1. 2019 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/soucasne-ucebnice-jsou-zastarale-nakreslila-proto-kreativni-slabikar-pro-vsechny-neobycejne-deti>

LEXIKO [online]. Praha: © Ústav pro jazyk český, 2005–2011 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://lexiko.ujc.cas.cz/>

MATTAS HORÁČKOVÁ, Jana. Nejkrásnější české knihy roku 2017 zveřejněny. Cenu získali Cirkus, Póvl i Paci, paci, pacičky. CZECHDESIGN [online]. Praha: © CZECHDESIGN, 2020, 19. 4. 2018 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/nejkrasnejsi-ceske-knihy-roku-2017-zverejneny-cenu-ziskali-cirkus-povl-i-paci-paci-pacicky>

Naše řeč [online]. 88. 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7835>

NEBESKÁ, Iva. Český valenční slovník. Naše řeč [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 1998, 81(2–3), pp. 131-133 [cit. 2020-06-26]. ISSN 2571-0893. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en & art=7442>

Památník národního písemnictví [online]. Praha, 2020 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <http://pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/o-nckr/>

PÁTKOVÁ, Hana. Paleografické poznámky k českým biblickým rukopisům 15. století. Historie - Otázky - Problémy (Historie, problémy, problémy) [online]. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Česká republika, 2013, 2013, 5(2), 39–44 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: bwmeta1.element.desklight-3c1cb4ed-4722-464a-a9c4-e0e659e43e98

Pavel Kosek, Alena Andrllová Fidlerová (2017): DĚJINY ČESKÉHO PÍSMÁ. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: https://www.czechency.org/slovník/DĚJINY_ČESKÉHO_PÍSMÁ (poslední přístup: 26. 6. 2020)

Příležitostná poštovní známka – katalogové číslo 551. Ministerstvo průmyslu a obchodu [online]. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu, 2005–2020, 26. 8. 2008 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/e-komunikace-a-posta/postovni-sluzby/emise-znamek/znamky-vydavane-v-roce-2008/dilo-j--a--komenskeho---orbis-pictus---350-let-od-vydani--49042/>

Příruční slovník jazyka českého (1935–1957). Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [online]. Letenská 123/4 118 51, Praha 1, Česká republika [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: http://www.ujc.cas.cz/elektronicke-slovniky-a-zdroje/Prirucni_slovik_jazyka_ceskeho.html

Quizlet Inc. [online]. San Francisco, CA 94107 USA: Quizlet, 2020 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://quizlet.com/407284434/jazyk-30-typy-slovníku-vyvoje-tendence-ve-slovníku-vyznamni-autori-ceskych-slovníku-vyvoje-tendence-v-soucasne-slovní-zasobe-promeny-slovní-zasoby-v-souvislosti-s-prejimaním-slov-z-cizich-j-flash-cards/>

Radoslav Večerka (1), Zdeňka Hladká (2) (2017): SLOVNÍKY ČEŠTINY. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: https://www.czechency.org/slovník/SLOVNÍKY_ČEŠTINY (poslední přístup: 26. 6. 2020)

RENOTIÈRE, Mgr. Gina. AUTORSKÁ KNIHA – STŘET TRADICE A EXPERIMENTU: (AUTORSKÁ KNIHA ZE SBÍREK MUZEA UMĚNÍ OLOMOUC) [online].

Brno, 2009 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z:

https://www.vutbr.cz/www_base/zav_prace_soubor_verejne.php?file_id=49252. Disertační práce. Vysoké učení technické v Brně, Fakulta výtvarných umění.

Slovesa pro praxi. Valenční slovník nejčastějších českých sloves. © Středisko společných činností AV ČR, v. v. i. [online]., 1 [cit. 2020-08-02]. Dostupné z:

<http://www.ujc.cas.cz/sd/publikace/knizni/lexikologie-odd-publikace/lexikologie-slovniky/slovesa-pro-praxi.html>

SVOBODOVÁ, Lenka. Mistr Bartoloměj z Chlumce řečený Klaret, polyhistor tvořící v době Karla IV. ILiteratura.cz [online]. 2004, 2005 [cit. 2020-06-26]. ISSN 1214-309X. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/16279/mistr-klaret>

VENGHOVÁ, Bc. Petra. ILUSTRACE A TEXT V KNIHÁCH PRO DĚTI A MLÁDEŽ [online]. Liberec, 2015 [cit. 2020-06-26].

Dostupné z: <https://dspace.tul.cz/bitstream/handle/15240/15020/DP.petra.venghova.pdf?seq>. Diplomová práce. Technická Univerzita, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. Vedoucí práce Mgr. Jarmila Sulovská.

VOIT, Petr. Nauka o ilustraci: Verze 0.1 [online]. Praha, 2007 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: https://sites.ff.cuni.cz/uisk/wp-content/uploads/sites/62/2016/01/Nauka-o-ilustraci_Voit.pdf. Univerzita Karlova, Fakulta filozofická.

Vytvoření databáze lexikální zásoby českého jazyka počátku 21. století. Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [online]. Praha: © Středisko společných činností AV ČR, 2005–2011 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <http://www.ujc.cas.cz/o-ustavu/oddeleni/oddeleni-soucasne-lexikologie-a-lexikografie/vyzkumny-zamer.html>

Zdeňka Hladká, Renata Novotná (2017): VÝKLADOVÝ SLOVNÍK. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: https://www.czechency.org/slovník/VÝKLADOVÝ_SLOVNÍK (poslední přístup: 26. 6. 2020)

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obr. 1 Latiský rukopis s vepsanými glosy (zdroj: www.digitale-sammlungen.de)</i>	12
<i>Obr. 2, Marginální glosy (zdroj: www.digitale-sammlungen.de)</i>	13
<i>Obr. 3, Meziřádkové glosy (zdroj: www.digitale-sammlungen.de)</i>	13
<i>Obr. 4, Rotunda – font (zdroj: www.callifonts.com)</i>	14
<i>Obr. 6, Gotické písmo lomené – font (zdroj: www.callifonts.com)</i>	14
<i>Obr. 5, Rotunda – ukázka písma (zdroj: typographyandperception.weebly.com)</i>	14
<i>Obr. 7, Gotické písmo lomené – ukázka písma (zdroj: www.callifonts.com)</i>	14
<i>Obr. 8, Bastarda – font (zdroj: www.fromoldbooks.org)</i>	15
<i>Obr. 9, Humanistické písmo – font (zdroj: www.callifonts.com)</i>	17
<i>Obr. 10, Tiskařský lis a práce v tiskařské dílně (zdroj: www.simonak.eu)</i>	17
<i>Obr. 11, Orbis Pictus (zdroj: www.antikopava.cz)</i>	19
<i>Obr. 12, Orbis Pictus – Normiberské vydání (zdroj: www.digitalniknihovna.cz)</i>	21
<i>Obr. 13, Orbis Pictus – Levočské vydání (zdroj: www.books.google.cz)</i>	21
<i>Obr. 13, Jungmannův slovník česko-německý (zdroj: www.aukro.cz)</i>	23
<i>Obr. 14, Dvoudílný německo-český slovník Josefa Dobrovského (zdroj: www.aukro.cz)</i>	24
<i>Obr. 15, Dvoudílný německo-český slovník Josefa Dobrovského 02 (zdroj: www.aukro.cz)</i>	24
<i>Obr. 16, Etymologický slovník (zdroj: www.knihcentrum.cz)</i>	25
<i>Obr. 17, Slangový slovník (zdroj: www.databazeknih.cz)</i>	25
<i>Obr. 19, Frezeologický slovník (zdroj: www.paseka.sk)</i>	25
<i>Obr. 20, Příruční slovník jazyka českého (zdroj: www.antikvariatpocta.cz)</i>	26
<i>Obr. 21, Ukázka valenčního slovníku (zdroj: <i>Valenční slovník českých sloves, Markéta Lopatková, Zdeněk Žabokrtský, Václava Kettnerová a kol., 2008</i>)</i>	32
<i>Obr. 22, Vpisky, Příruční slovník jazyka českého – karotéka NLA (zdroj: www.antikvariatpocta.cz)</i>	34
<i>Obr. 23, Vpisky, Příruční slovník jazyka českého – karotéka NLA (zdroj: www.antikvariatpocta.cz)</i>	34
<i>Obr. 24, Ukázky tisku z výšky/hloubky/plocha (ze shora dolů) (zdroj: <i>Grafické techniky (ed. Umělcova dílna). 3. vyd., Aleš Krejča, 1995</i>)</i>	36
<i>Obr. 25, Povídaní o pejskovi a kočičce – Josef Čapek (zdroj: www.citarny.cz)</i>	37
<i>Obr. 27, Pampe a Šinka – Alžběta Skálová (zdroj: www.alzbetaskalova.com)</i>	37

<i>Obr. 26, Osel příliš chytrý není..., ilustrace ke knížce Ihá! Zvířátek plná kniha – Josef Lada</i> (zdroj: www.cs.isabart.org).....	37
<i>Obr. 28, 9 pokojů snového domu – Adéla Marie Jirků</i> (zdroj: www.adelamariejirku.com)	38
<i>Obr. 29, Festival LUSTR, 2018</i> (zdroj: www.festivaly.eu)	39
<i>Obr. 30, Slabikář do světa slov – Soňa Jurínková</i> (zdroj: © soukromý archiv Soni Jurínkové)	41
<i>Obr. 31, Slabikář do světa slov – Soňa Jurínková 02</i> (zdroj: © soukromý archiv Soni Jurínkové)	41
<i>Obr. 32, V znamení Pentódy, výstup z velkoformátového linorytu</i> (zdroj: www.martinfryc.eu)	42
<i>Obr. 33, V znamení Pentódy, kniha</i> (zdroj: www.czechdesign.cz).....	42
<i>Obr. 34, Koncept „leporelo“ zpracování A</i> (zdroj: vlastní tvorba)	47
<i>Obr. 35, Koncept „leporelo“ zpracování B</i> (zdroj: vlastní tvorba)	47
<i>Obr. 36, Koncept 01</i> (zdroj: vlastní tvorba)	48
<i>Obr. 37, Koncept 02 – verze 1</i> (zdroj: vlastní tvorba).....	49
<i>Obr. 37, Koncept 02 – verze 2</i> (zdroj: vlastní tvorba).....	49
<i>Obr. 37, Koncept 02 – verze 3</i> (zdroj: vlastní tvorba).....	50
<i>Obr. 38, Lidové vzory na fasádě domu</i> (zdroj: www.jiznislovacko.cz).....	50
<i>Obr. 39, Jablíčko – ilustrace</i> (zdroj: vlastní tvorba).....	51
<i>Obr. 41, Výběr z aplikovaných segmentů</i> (zdroj: vlastní tvorba).....	51
<i>Obr. 40, Jablíčko – lidové umění</i> (zdroj: www.mestohluk.cz)	51
<i>Obr. 42, Zmije – kresba</i> (zdroj: vlastní tvorba).....	52
<i>Obr. 44, Svině – vektor: ilustrace</i> (zdroj: vlastní tvorba)	52
<i>Obr. 43, Zmije – vektor: ilustrace</i> (zdroj: vlastní tvorba).....	52
<i>Obr. 45, Svině – vektor: ilustrace</i> (zdroj: vlastní tvorba)	52
<i>Obr. 46, Korálovka sedlatá</i> (zdroj: www.tlapkapsi.blog.cz)	53
<i>Obr. 48, Štika obecná</i> (zdroj: www.inrybar.cz)	53
<i>Obr. 47, Korálovka sedlatá – ilustrace</i> (zdroj: vlastní tvorba).....	53
<i>Obr. 49, Štika obecná – ilustrace</i> (zdroj: vlastní tvorba).....	53
<i>Obr. 50, Skript použitý v návrhu</i> (zdroj: vlastní tvorba)	54
<i>Obr. 51, Ručně psaný text v návrhu</i> (zdroj: vlastní tvorba)	54
<i>Obr. 53, Finální podoba práce</i> (zdroj: vlastní tvorba)	55
<i>Obr. 52, Finální řešení typografie</i> (zdroj: vlastní tvorba)	55
<i>Obr. 54, Kniha s šubrem</i> (zdroj: vlastní tvorba)	55

